

Міністерство освіти і науки України
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет управління
Кафедра логопедії та інноваційних технологій в інклюзії

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти
на тему:

«Особливості логопедичної діагностики дітей дошкільного віку в
закладі дошкільної освіти з інклюзивним навчанням»

Виконав: студентка II курсу
групи СОЛ(І)з-21м
Спеціальність: 016 Спеціальна освіта
Спеціалізація: 016.01 Логопедія
Освітня програма «Інклюзія в освіті»
Гриньків Юлія Романівна
Керівник: кандидат педагогічних наук,
доцент **Ленів Зоряна Павлівна**
Рецензент: доктор педагогічних наук,
професор **Червінська Інна Богданівна**

АНОТАЦІЯ

Пояснювальна записка: 58 сторінок основного тексту, 42 джерела, 7 таблиць, 5 рисунків, 4 додатки.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: *логопедична діагностика, дошкільники, інклюзивне навчання, мовленнєвий розвиток, мовленнєві порушення, діагностичні методики, корекційна робота.*

Предмет дослідження – методи, підходи та інструменти логопедичної діагностики дітей дошкільного віку з урахуванням індивідуальних особливостей в інклюзивному середовищі.

Об'єкт дослідження – процес логопедичної діагностики дітей дошкільного віку в умовах інклюзивного навчання.

У кваліфікаційній роботі визначено теоретичні засади та практичні особливості логопедичної діагностики дітей дошкільного віку в умовах інклюзивного навчання.

У процесі дослідження здійснено теоретичний аналіз наукових джерел з проблеми логопедичної діагностики дітей дошкільного віку в умовах інклюзивного навчання; визначено особливості мовленнєвого розвитку дошкільників з різними освітніми потребами та специфіку логопедичної роботи в інклюзивних групах; охарактеризовано основні методи, інструменти й технології логопедичної діагностики, що застосовуються в закладах дошкільної освіти з інклюзивним навчанням; розроблено елементи діагностичної програми для обстеження мовлення дітей дошкільного віку в інклюзивних групах; експериментально досліджено ефективність використання логопедичних методик у процесі інклюзивного навчання; надано рекомендації щодо вдосконалення корекційно-розвивальної роботи з дітьми дошкільного віку в умовах інклюзивного освітнього середовища.

ABSTRACT

Explanatory note: 58 pages of main text, 42 sources, 7 tables, 5 figures, and 4 appendices.

KEYWORDS: *speech therapy assessment, preschool children, inclusive education, speech development, speech disorders, diagnostic techniques, corrective intervention.*

Subject of the research – methods, approaches, and tools for speech therapy assessment of preschool children, taking into account their individual characteristics within an inclusive educational environment.

Object of the research – the process of conducting speech therapy assessment of preschool-aged children in the context of inclusive education.

The qualification work outlines the theoretical foundations and practical specifics of speech therapy assessment for preschool children in inclusive educational settings.

The study includes a theoretical analysis of scholarly sources on the issue of speech therapy assessment of preschoolers in inclusive environments; identifies the features of speech development in children with diverse educational needs and the particularities of speech therapist practice in inclusive groups; describes key methods, tools, and technologies used in speech therapy assessment in preschool institutions with inclusive learning; develops components of an assessment program for examining the speech of preschool children in inclusive groups; experimentally evaluates the effectiveness of selected speech therapy techniques in the inclusive learning process; and provides recommendations for improving corrective and developmental support for preschool-aged children in inclusive educational settings.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЛОГОПЕДИЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ З ІНКЛЮЗИВНИМ НАВЧАННЯМ	8
1.1 Поняття та значення логопедичної діагностики у розвитку мовлення дітей дошкільного віку	8
1.2 Особливості мовленнєвого розвитку дітей у закладі дошкільної освіти з інклюзивним навчанням	14
1.3 Основні методи та інструменти логопедичної діагностики в інклюзивних умовах	20
Висновки до розділу 1	34
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЛОГОПЕДИЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ З ІНКЛЮЗИВНИМ НАВЧАННЯМ	36
2.1 Специфіка роботи логопеда у закладі дошкільної освіти з інклюзивною формою навчання	36
2.2 Технології та методики логопедичної діагностики в роботі з інклюзивною групою дошкільнят	42
2.3 Аналіз ефективності логопедичних методів у процесі інклюзивного навчання в дошкільному закладі	48
Висновки до розділу 2	58
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	63
ДОДАТКИ	69
Додаток А. Артикуляційна гімнастика та тестові вправи в роботі з інклюзивною групою дошкільнят	69
Додаток Б. Серія №1. Обстеження імпресивного мовлення.....	72
Додаток В. Серія №2. Обстеження експресивного мовлення.....	75
Додаток Г. Логопедичне обстеження.....	85

ВСТУП

Актуальність дослідження. Зростання кількості дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення та їх включення в освітнє середовище через інклюзивну освіту вимагає ефективної логопедичної діагностики. Інклюзивні заклади дошкільної освіти стикаються з необхідністю врахування індивідуальних особливостей дітей та забезпечення умов для їхнього мовленнєвого розвитку. Наукове обґрунтування та вдосконалення методів діагностики сприятиме своєчасному виявленню мовленнєвих порушень і розробці корекційних програм.

Мета дослідження – визначити особливості логопедичної діагностики дітей дошкільного віку в закладах дошкільної освіти з інклюзивним навчанням та обґрунтувати підходи до її вдосконалення.

Огляд літературних джерел з теми «Особливості логопедичної діагностики дітей дошкільного віку в закладі дошкільної освіти з інклюзивним навчанням» відображає багатогранність підходів до діагностики та корекції мовленнєвих порушень у дітей з особливими освітніми потребами. Сучасні логопедичні методики, що включають інноваційні технології, розглядає О. П. Артамонова. Організацію корекційно-логопедичного супроводу в інклюзивних умовах досліджують І. В. Ашембрер, Л. Коваль-Бардаш, В. Є. Коваленко, а також Г. Грищенко, які наголошують на необхідності адаптації методик до індивідуальних особливостей дітей та створенні психолого-педагогічного середовища. Особливості логопедичної роботи в інклюзивних групах висвітлюють В. О. Погребняк, О. І. Чекан та Г. З. Скірко з Г. В. Чорною, звертаючи увагу на міждисциплінарну взаємодію фахівців і комплексний підхід до діагностики.

Методичне забезпечення діагностичних процесів і розвиток мовленнєвих компетенцій у дошкільників із різними порушеннями аналізують Г. О. Блеч, З. Ленів, О. П. Мілевська та В. М. Бомбик. Важливість раннього втручання підкреслюють Т. О. Гуріна, Л. Котлова з В. Ю. Лізуною, а також

В. П. Лященко. Питання професійної підготовки майбутніх логопедів у сфері інклюзивної освіти висвітлюють В. П. Кладницька, Л. А. Черніченко та Г. В. Якимчук. Загалом літературні джерела демонструють, що логопедична діагностика в умовах інклюзивної дошкільної освіти потребує системного, комплексного підходу з використанням інноваційних методик, міждисциплінарної співпраці та індивідуалізації корекційних заходів.

Виходячи з мети роботи необхідно вирішити наступні **завдання**:

- Охарактеризувати спеціальну психолого-педагогічну літературу про особливості логопедичної діагностики дітей дошкільного віку в закладі дошкільної освіти з інклюзивним навчанням.

- Обґрунтувати теоретичний експеримент з логопедичної діагностики в роботі з інклюзивною групою дошкільнят.

- Провести експеримент щодо ефективності логопедичних методів у процесі інклюзивного навчання в дошкільному закладі.

- Здійснити аналіз та зробити висновки щодо особливостей логопедичної діагностики дітей дошкільного віку в закладі дошкільної освіти з інклюзивним навчанням.

Об'єктом дослідження є процес логопедичної діагностики дітей дошкільного віку в умовах інклюзивного навчання.

Предметом дослідження є методи, підходи та інструменти логопедичної діагностики дітей дошкільного віку з урахуванням індивідуальних особливостей в інклюзивному середовищі.

База практики, де здійснювалося дослідження – Комунальна установа «Меденицький інклюзивно-ресурсний центр» Меденицької селищної ради Дрогобицького району Львівської області.

Методи дослідження:

1. Теоретичні методи: аналіз та синтез наукової літератури з логопедії, інклюзивної освіти та мовленнєвих порушень, порівняння різних підходів до логопедичної діагностики.

2. Емпіричні методи: спостереження за дітьми в закладах дошкільної освіти з інклюзивним навчанням, опитування педагогів і батьків, проведення тестів і діагностичних завдань для визначення рівня мовленнєвого розвитку.

3. Статистичні методи: аналіз отриманих даних для визначення ефективності різних діагностичних підходів.

Практична значущість одержаних результатів. Результати дослідження можуть бути використані для:

1. Розробки практичних рекомендацій для логопедів щодо діагностики мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку.

2. Вдосконалення освітніх програм для закладів з інклюзивним навчанням.

3. Підготовки педагогічних працівників до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

Структура даної **роботи**, визначена метою та завданнями, складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЛОГОПЕДИЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ З ІНКЛЮЗИВНИМ НАВЧАННЯМ

1.1 Поняття та значення логопедичної діагностики у розвитку мовлення дітей дошкільного віку

Логопедична діагностика є важливим етапом виявлення та корекції порушень мовлення у дітей дошкільного віку. Вона охоплює комплекс методів і процедур, спрямованих на визначення рівня мовленнєвого розвитку дитини, виявлення відхилень та встановлення причин їх виникнення. Згідно з сучасними підходами, діагностика має враховувати індивідуальні особливості дитини, її вікові норми, когнітивні можливості, а також психоемоційний стан. Наприклад, О. І. Чекан зазначає, що діагностичний процес повинен бути системним і враховувати специфіку розвитку мовлення у контексті інклюзивного підходу [38, с. 224-255].

Основою логопедичної діагностики є аналіз функціонування різних компонентів мовлення: звуковимови, лексики, граматики, фразової побудови та зв'язного мовлення. Ключовим завданням є не лише виявлення дефектів, а й розуміння, як вони впливають на загальний розвиток дитини. Наприклад, Г. І. Федірко підкреслює, що важливо оцінювати мовлення в контексті когнітивного розвитку, враховуючи взаємозв'язок між мовленнєвою та інтелектуальною діяльністю [34, с. 42].

Методи логопедичної діагностики включають спостереження за дитиною, аналіз продуктів її діяльності (малюнків, розповідей), опитування батьків та педагогів, а також використання спеціальних тестів і завдань. Наприклад, Л. А. Черніченко вказує на ефективність тестів на визначення фонематичного слуху, моторики артикуляційного апарату та здатності до

зв'язного висловлювання [39, с. 124]. Такі інструменти дозволяють створити повну картину мовленнєвого розвитку дитини.

Логопедична діагностика в умовах інклюзивної освіти має враховувати багатогранність впливу соціального та педагогічного середовища. У дослідженні Т. Цегельник та В. Поліщука підкреслено, що для дітей з тяжкими порушеннями мовлення важливо поєднувати індивідуальні заняття з груповими, щоб забезпечити соціальну адаптацію та мотивацію до навчання [36, с. 50-55]. У цьому контексті діагностика стає інструментом для адаптації освітнього процесу під потреби конкретної дитини.

Логопедична діагностика є не лише засобом виявлення мовленнєвих порушень, а й ключовим елементом у побудові корекційно-розвивального процесу. Вона допомагає зрозуміти потреби дитини, визначити її сильні та слабкі сторони, а також сформувати індивідуальну програму розвитку, що сприяє успішній інтеграції в соціальне середовище.

Логопедична діагностика має ключове значення для виявлення, аналізу та корекції мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку. Її роль виходить за межі простого визначення дефектів, адже вона закладає основу для формування індивідуальних стратегій розвитку мовлення, які сприяють соціальній адаптації, навчальній успішності та загальному когнітивному розвитку дитини.

Нижче на рисунку 1.1. перелічені основні аспекти значення логопедичної діагностики.

Рисунок 1.1. Основні аспекти значення логопедичної діагностики

Нижче перелічено основні аспекти значення логопедичної діагностики:

1. Раннє виявлення мовленнєвих порушень

Раннє виявлення мовленнєвих проблем дозволяє своєчасно почати корекційну роботу. На дошкільному етапі мозок дитини є пластичним, тому виправлення мовленнєвих порушень може бути більш ефективним. Наприклад, діагностика здатна виявити такі проблеми, як дизартрія, фонетико-фонематичні порушення чи загальне недорозвинення мовлення ще до того, як вони вплинуть на успішність у навчанні.

У дослідженні Н. В. Сохи підкреслюється необхідність ранньої діагностики мовленнєвих порушень як основи для ефективної профілактики в подальшому розвитку мовлення дітей. Вона стверджує, що саме в дошкільному віці мовлення є найбільш пластичним, тому своєчасна діагностика мовленнєвих порушень дозволяє з мінімальними втратами

коригувати розвиток дитини. Поняття ранньої діагностики для Сохи полягає в тому, щоб виявити порушення на початкових етапах розвитку та застосовувати ефективні методи корекції [31, с. 153-155].

2. Комплексний підхід до оцінювання

Логопедична діагностика враховує не лише рівень розвитку мовлення, але й пов'язані з ним когнітивні та емоційні аспекти. Наприклад, оцінка фонематичного слуху, артикуляційної моторики та зв'язного мовлення дає змогу створити цілісну картину мовленнєвого розвитку дитини. Це дозволяє логопеду визначити не лише проблеми, але й причини їх виникнення.

У дослідженні Г. В. Якимчук підкреслюється важливість комплексного підходу до діагностики мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку, де особлива увага приділяється оцінці мовленнєвих компетенцій, що включають як фонетико-фонематичний розвиток, так і граматичні та лексичні аспекти мовлення. Автор зазначає, що ефективність корекційно-розвивальної роботи залежить від глибокого розуміння не лише мовленнєвих проблем, але й загального психічного розвитку дитини. Поняття мовленнєвої компетенції вважається ключовим у процесі логопедичної діагностики, оскільки воно охоплює як мовні, так і когнітивні аспекти розвитку дитини [42, с. 225-227].

3. Розробка індивідуальних програм розвитку

На основі діагностичних даних логопеди формують індивідуальні програми розвитку мовлення. Такі програми враховують особливості дитини, її сильні та слабкі сторони. Це особливо важливо для дітей з особливими освітніми потребами, які потребують інклюзивного підходу.

К. О. Тичина розглядає важливість використання спеціальних методик для навчання та розвитку дітей з порушенням мовлення, наголошуючи на ролі ігрової діяльності в процесі діагностики та корекції мовленнєвих порушень. Вона підкреслює, що ігрові методи дозволяють створити сприятливу атмосферу для дітей, полегшуючи процес оцінки мовленнєвих здібностей і надаючи можливість для органічного включення корекційних методик у повсякденне життя дітей [33, с. 1-13].

4. Моніторинг динаміки розвитку

Діагностика не є одноразовим заходом; вона має постійний характер. Регулярні обстеження дозволяють оцінити динаміку розвитку мовлення, ефективність корекційних заходів та за необхідності вносити корективи у програму роботи з дитиною.

У методичному посібнику з логопедичної корекції підкреслюється важливість ранньої діагностики для ефективної роботи з дітьми, які мають мовленнєві порушення. Висвітлюється питання раннього виявлення порушень та застосування спеціалізованих методів для їх корекції в ранньому віці, що має суттєвий вплив на подальший розвиток мовлення дитини [24, с. 48].

5. Психолого-педагогічна підтримка дитини

Окрім мовленнєвого розвитку, логопедична діагностика сприяє емоційному благополуччю дитини. Вона враховує індивідуальні особливості темпераменту, особистісні якості та соціальні умови розвитку дитини, створюючи сприятливе середовище для формування позитивної мотивації до навчання.

І. Рудницька-Юрійчук аналізує роль логопедичної допомоги в системі освіти України, вказуючи на необхідність інтеграції логопедичних методик у навчальний процес. Вона зазначає, що логопедична діагностика є основою для визначення та корекції мовленнєвих порушень у дітей, що потребують особливої уваги в умовах інклюзивної освіти [26, с. 141-145].

6. Взаємодія з батьками та педагогами

Логопедична діагностика є інструментом для організації співпраці між логопедом, батьками та педагогами. Результати діагностики дозволяють пояснити причини мовленнєвих труднощів дитини та спільно визначити ефективні підходи до її розвитку. Це забезпечує інтегрований підхід до вирішення мовленнєвих проблем.

Г. Грищенко підкреслює важливість комплексного підходу в організації логопедичної роботи для дітей з особливими освітніми потребами. Автор наголошує на тому, що логопедична діагностика є ключовим етапом у системі

психолого-педагогічного супроводу таких дітей. Грищенко зауважує, що необхідність раннього виявлення мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку дозволяє своєчасно започаткувати корекційну роботу, сприяючи нормалізації розвитку мовлення. Важливим є врахування не лише мовленнєвих, а й психоемоційних характеристик дитини [5, с. 264-269].

7. Соціальна адаптація дитини

У дошкільному віці мовлення є основним інструментом спілкування та соціальної взаємодії. Логопедична діагностика допомагає дитині опанувати мовні навички, необхідні для комфортного спілкування з однолітками, педагогами та батьками, що є важливим для її успішної адаптації у соціумі.

В. Р. Скориченко та І. О. Жадленко розглядають специфіку розвитку комунікації у дітей з порушеннями аутистичного спектра, підкреслюючи важливість логопедичної діагностики для визначення мовленнєвих порушень у таких дітей. Вони вважають, що для таких дітей важлива не лише звукова корекція, а й розвиток соціальних навичок спілкування. Логопедична діагностика допомагає виявити труднощі у комунікації та своєчасно вжити корекційні заходи [29, с. 146-147].

О. П. Мілевська та В. М. Бомбик акцентують увагу на важливості фонологічної компетентності в розвитку мовлення дітей дошкільного віку. Вони вважають, що оцінка фонологічних порушень є важливим аспектом логопедичної діагностики, оскільки фонологічні порушення можуть бути причиною більш серйозних мовленнєвих проблем. Згідно з їхнім дослідженням, своєчасна діагностика фонологічних порушень дозволяє зменшити ризик розвитку складніших мовленнєвих недоліків у подальшому розвитку дитини [22, с. 441-447].

І. О. Вальцер аналізує проблему дислалії у дітей середнього дошкільного віку та можливості її корекції за допомогою огоритміки. Вона наголошує, що логопедична діагностика у випадку дислалії має враховувати особливості звукопроизношення та ритмічні порушення мовлення. Важливість

логопедичної діагностики полягає в тому, щоб виявити і своєчасно коригувати такі порушення, використовуючи спеціальні методи та засоби [4, с. 32].

Загалом, логопедична діагностика є багатогранним процесом, що дозволяє створити умови для гармонійного мовленнєвого, когнітивного та соціального розвитку дитини. Вона не лише допомагає вирішити існуючі мовленнєві проблеми, а й попереджує виникнення нових, сприяючи формуванню мовленнєвої компетенції, необхідної для подальшого навчання та повноцінного життя.

Отже, логопедична діагностика є ключовим інструментом у розвитку мовлення дітей дошкільного віку, оскільки забезпечує раннє виявлення порушень, формування індивідуальних програм корекції, моніторинг динаміки розвитку та соціальну адаптацію дитини. Її значення полягає не лише у вирішенні мовленнєвих проблем, але й у створенні основ для гармонійного когнітивного, емоційного та соціального розвитку. Завдяки комплексному підходу та взаємодії з батьками й педагогами, логопедична діагностика сприяє формуванню мовленнєвої компетенції, яка є важливою для подальшого навчання та успішного спілкування дитини в соціумі.

1.2 Особливості мовленнєвого розвитку дітей у закладі дошкільної освіти з інклюзивним навчанням

Мовленнєвий розвиток дітей у закладах дошкільної освіти (ЗДО) з інклюзивним навчанням є одним із важливих аспектів формування їхньої комунікативної та соціальної компетентності. Особливістю інклюзивного навчання є надання можливості дітям з особливими освітніми потребами (ООП) отримати якісну освіту разом із однолітками, адаптуючи освітній процес до їхніх індивідуальних потреб. У таких умовах особливого значення набуває раннє виявлення мовленнєвих порушень та цілеспрямована корекційна робота.

Нижче подана таблиця 1.1 про відхилення у мовленнєвому розвитку дітей дошкільного віку та вправи для їх подолання.

Таблиця 1.1

Відхилення у мовленнєвому розвитку та вправи для їх подолання

Тип відхилення	Опис проблеми	Приклади вправ для подолання
Затримка формування словникового запасу	Невелика кількість активних слів, труднощі в розумінні значень слів	Гра «Хто як говорить» (імітація звуків тварин), розширення лексики через опис картинок, сюжетно-рольові ігри
Порушення артикуляції	Неправильна вимова окремих звуків або їх відсутність у мовленні	Артикуляційна гімнастика («Млинці», «Трубочка»), вправи на постановку звуків за допомогою дзеркала
Порушення звукового аналізу	Труднощі у визначенні складів, звуків у словах	Ігри «Знайди перший звук», «Розділи слово на склади», вправа на класифікацію предметів за звуками в назві
Труднощі в розвитку граматичного ладу	Неправильне використання відмінків, узгодження слів у реченнях	Вправи на складання речень за картинками, корекція помилок у мовленні під час розповіді
Недостатній розвиток фразового мовлення	Короткі, нечіткі речення, обмеженість у використанні сполучників	Вправи на завершення речень, розповіді за серією картинок, ігри «Що було далі?»
Емоційно-вольові труднощі у спілкуванні	Небажання брати участь у комунікативних іграх	Гра «Телефон», інтерактивні завдання на основі мультфільмів або казок, використання лялькового театру

Мовленнєвий розвиток дітей у ЗДО з інклюзивним навчанням має свої особливості, пов'язані з різноманітністю індивідуальних потреб. Зокрема:

1. Норми вимови звуків. У нормі діти дошкільного віку опановують вимову всіх звуків рідної мови до п'яти років. Проте в інклюзивних групах можуть зустрічатися діти з порушеннями артикуляційного апарату, які затримують цей процес. Корекційна робота має бути спрямована на постановку звуків через ігрові методи та вправи.

2. Розвиток складів та слів. У дітей із затримкою мовлення можуть бути труднощі у вимові складних слів, часте використання спрощених форм. Наприклад, замість «корова» – «кова». Це коригується через мовленнєві ігри та повторення слів за логопедом.

3. Формування фразового мовлення. У нормі діти до шести років складають складні речення з кількох слів. У дітей з ООП часто зустрічається еліптична мова, наприклад: «Дивлюся... мама», «Іграшка... впала». Це потребує систематичного корекційного втручання через вправи на розширення речень.

4. Розвиток граматичного ладу. Дошкільнята до шести років здатні правильно узгоджувати слова в реченнях. Однак у дітей з мовленнєвими порушеннями спостерігається плутанина у використанні відмінків, родів або чисел. Наприклад, замість «мама купила яблука» – «мама купив яблука».

5. Темп мовлення. У нормі темп мовлення має бути плавним і послідовним. У деяких дітей спостерігається швидкий, збивчастий темп або уповільнене мовлення, що коригується через вправи на дихання та артикуляцію.

Мовленнєвий розвиток дітей у ЗДО з інклюзивним навчанням вимагає особливого підходу, який враховує індивідуальні потреби кожної дитини. Рання діагностика, комплексна корекційна робота та створення сприятливого мовленнєвого середовища є запорукою ефективного формування комунікативних навичок у таких умовах.

Г. О. Блеч розглядає важливість комплексного підходу до мовленнєвого розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах інклюзивного навчання. Автор наголошує, що програми повинні бути спрямовані на розвитку мовленнєвих навичок через спеціалізовані методи і вправи, що враховують індивідуальні особливості кожної дитини. Блеч підкреслює, що мовленнєва корекція має включати не лише вправи для розвитку фонематичного слуху, але й тренування граматичних структур, що є важливим для дітей з інтелектуальними порушеннями [3, с. 19-25].

Т. Ілляшенко звертає увагу на інклюзивний підхід у розвитку мовлення дітей із затримкою психічного розвитку. Ілляшенко вказує, що такі діти часто мають труднощі у сприйнятті та засвоєнні мови, що потребує спеціальних педагогічних технік та логопедичних корекцій. У роботі наголошується на

важливості психолого-педагогічного супроводу для створення умов, які б стимулювали мовленнєвий розвиток в умовах інклюзивного середовища [8, с. 1-8].

В. Є. Коваленко акцентує на значенні підготовки педагогів, які працюють з дітьми, що мають особливі освітні потреби, зокрема з порушеннями мовлення. Автор зазначає, що корекційна педагогіка повинна враховувати специфіку мовленнєвого розвитку таких дітей, де одним із основних завдань є використання інклюзивних методик, які допомагають інтегрувати дітей в загальний освітній процес, враховуючи їх індивідуальні мовленнєві потреби [11, с. 47-55].

Програма розвитку дітей раннього та дошкільного віку з інтелектуальними порушеннями пропонує програму, яка включає систематичну мовленнєву корекцію, орієнтуючись на інклюзивне навчання. У програмі акцентується на розвитку слухової уваги, артикуляції, вдосконаленні фонематичного слуху та формуванні елементарних граматичних структур. Програма зосереджена на забезпеченні мовленнєвої підтримки для дітей з інтелектуальними порушеннями в межах інклюзивних груп, що дозволяє знижувати бар'єри у їх соціалізації та взаємодії [37, с. 235].

Л. В. Коваль вказує на важливість адаптованих технологій для навчання дітей з мовленнєвими порушеннями. Вона акцентує увагу на мовленнєвій корекції та розвитку мовлення через інноваційні методи та засоби, що сприяють мовленнєвому прогресу в інклюзивних групах. Одним із ключових аспектів є включення мовленнєвих вправ у загальний процес навчання, що дозволяє дітям з особливими освітніми потребами активно взаємодіяти з оточуючими [12, с. 21].

С. Федоренко, В. Погребняк підкреслюють важливість мовленнєвої адаптації дітей з порушеннями розвитку в інклюзивних групах. Федоренко і Погребняк зазначають, що для оптимізації соціальної адаптації необхідно застосовувати спеціальні методи мовленнєвої корекції, зокрема вправи на розвиток фонематичного слуху, збагачення лексичного запасу, а також роботу

з граматичними структурами. Це дозволяє дітям, що мають мовленнєві проблеми, успішно адаптуватися в колективі та розвивати комунікативні навички [35, с. 259-271].

Л. Коваль-Бардаш звертає увагу на роль логопедів у організації мовленнєвого супроводу дітей з порушеннями мовлення в інклюзивному середовищі. Авторка наголошує на необхідності індивідуального підходу до кожної дитини, створенні умов для розвитку мовлення через логопедичні заняття та вправи, орієнтовані на корекцію звуковимови, розвитку фонематичного слуху і формування мови у дітей, що перебувають у інклюзивних групах [13, с. 76-80].

Л. Луканьова вказує на ключові методи організації освітньо-корекційного процесу, спрямовані на підтримку мовленнєвого розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Луканьова підкреслює важливість співпраці вихователів, логопедів та психологів для створення цілісного підходу до мовленнєвого розвитку дітей в інклюзивних умовах, що включає адаптацію навчальних програм і методик відповідно до мовленнєвих труднощів кожної дитини [19, с. 88-93].

С. П. Миронова обговорює принципи організації освітнього процесу для дітей з особливими освітніми потребами, зокрема в інклюзивних класах. Миронова вказує на те, що корекція мовлення в умовах інклюзивного навчання повинна бути інтегрована у загальний навчальний процес через застосування адаптованих методів, які включають індивідуальну роботу з кожною дитиною для розвитку мовлення, що є основою для їх соціалізації [21, с. 123].

В. П. Шпак, Т. С. Нінова описують досвід впровадження інклюзивного навчання для дітей з порушеннями мовлення в Черкаській області. Автори підкреслюють важливість створення умов для розвитку мовлення дітей через застосування інклюзивних методик, що включають інтерактивні вправи та технології, спрямовані на розвиток комунікативних навичок у дітей з

порушеннями мовлення, в тому числі через використання новітніх методик та технологій навчання [41, с. 71-80].

Інклюзивне навчання в закладах дошкільної освіти (ЗДО) створює сприятливі умови для мовленнєвого розвитку дітей із різними потребами. Воно забезпечує інтеграцію дітей з особливими освітніми потребами (ООП) у середовище однолітків, сприяючи їх соціалізації та вдосконаленню комунікативних навичок. Однією з основних переваг інклюзії є можливість навчання дітей через спільну діяльність, де вони переймають зразки мовлення, збагачують словниковий запас і покращують артикуляційні навички.

Діти в інклюзивних групах часто стикаються із затримками мовленнєвого розвитку, такими як неправильна вимова звуків, обмежений словниковий запас або складності у формуванні зв'язного мовлення. Наприклад, дитина може плутати звуки [р] і [л], вимовляючи «лова» замість «рова». Інша поширена проблема – заміна складних звуків на простіші: [ш] замінюється на [с], тому «шапка» звучить як «сапка». В таких випадках педагоги та логопеди використовують спеціальні вправи, щоб допомогти дитині оволодіти правильною вимовою. Для постановки звука [р], наприклад, може використовуватися артикуляційна вправа «Трактор» (імітація звуку двигуна за допомогою вібрації язика).

Ще однією характерною особливістю є труднощі у вимові складних слів і багатоскладових речень. Наприклад, замість «олівець» дитина може сказати «олець», а фраза «Я хочу гратися з машинкою» може скоротитися до «Я грати машина». У таких випадках проводяться заняття, спрямовані на розширення мовленнєвого діапазону. Педагог може запропонувати гру «Закінчи речення», де дитина доповнює короткі речення: «М'ячик котиться...» (дитина додає «по підлозі»).

Інклюзивні підходи також сприяють розвитку зв'язного мовлення через казкотерапію або сюжетно-рольові ігри. Наприклад, діти спільно розігрують казку «Три поросята», де кожна дитина вимовляє фрази свого персонажа: «Не

пуцу вовка в дім». Такий підхід не лише стимулює мовленнєву активність, але й сприяє емоційному вираженню та засвоєнню граматичних конструкцій.

Особлива увага приділяється корекції граматичного ладу мовлення. Діти з ООП можуть мати труднощі у використанні відмінків, числівників чи прийменників. Наприклад, замість «На столі лежать яблука» дитина каже «На стола яблуко». У цьому разі педагог створює мовленнєві ситуації, які вимагають правильної граматичної побудови речень. Наприклад, педагог показує картинку з яблуком і тарілкою та запитує: «Де лежить яблуко?».

Інклюзивне навчання також враховує темп мовлення. У деяких дітей він може бути надто швидким або уповільненим. Для цього використовуються вправи на ритм і дихання, наприклад, повторення коротких віршиків чи скоромовок: «Качка кряче на річці» або «Швидко їде машина». Такі вправи допомагають дітям контролювати темп і плавність мовлення.

Завдяки систематичній корекційній роботі, адаптації освітнього середовища та взаємодії дітей з однолітками в умовах інклюзії досягається значний прогрес у мовленнєвому розвитку. Інклюзивні підходи сприяють не лише покращенню мовлення, а й формуванню впевненості у власних можливостях, що є важливим для подальшого навчання та соціалізації дитини.

1.3 Основні методи та інструменти логопедичної діагностики в інклюзивних умовах

Логопедична діагностика в інклюзивних умовах спрямована на виявлення особливостей мовленнєвого розвитку дітей з різними потребами, а також на розробку ефективних шляхів корекції. В інклюзивних групах діти з порушеннями мовлення інтегруються в загальний навчальний процес, що вимагає гнучкого підходу до діагностики.

Т. Цегельник та В. Поліщук розглядають роль логопеда в психолого-педагогічному супроводі дітей дошкільного віку, зокрема тих, хто має тяжкі

порушення мовлення. Вони підкреслюють важливість використання системи діагностики, що включає тестування фонематичного слуху, мовної продуктивності та рівня розвитку мовленнєвих навичок. На їхню думку, застосування цієї методики в умовах інклюзії дозволяє адаптувати педагогічні стратегії для кожної дитини, враховуючи індивідуальні потреби і рівень розвитку. Методика супроводжує дітей через аналіз мовленнєвих зразків та корекцію, що важливо в контексті інклюзивної освіти [36, с. 50-55].

Нижче поданий рис. 1.2. з основними методами логопедичної діагностики в інклюзивних умовах.

Рисунок 1.2. Основні методи логопедичної діагностики в інклюзивних умовах

Основні методи логопедичної діагностики в інклюзивних умовах включають:

1. Спостереження за дитиною

Метод спостереження дає змогу виявити мовленнєві особливості під час природної взаємодії дитини з однолітками або дорослими. Наприклад, логопед аналізує, як дитина висловлює свої потреби, взаємодіє в ігрових ситуаціях, чи використовує правильну артикуляцію звуків. Це дозволяє оцінити мовленнєву активність, темп мовлення, інтонацію та розуміння звернених фраз.

Приклад 1. Спостереження за дитиною в ігровому середовищі

Під час вільної гри логопед спостерігає за тим, як дитина взаємодіє з однолітками. У процесі гри дитина використовує прості слова для позначення предметів та дій, однак іноді замінює слова жестами або нечіткими звуками. Спостерігається непослідовність у висловлюваннях та недостатня структурованість фраз. Також помітно, що дитина уникає складних слів і часто повторює одну й ту саму мовленнєву форму. Аналіз цього епізоду дозволяє визначити рівень спонтанного мовлення, наявність труднощів у словотворенні та загальну мовленнєву ініціативність у природних умовах.

Приклад 2. Спостереження під час взаємодії з дорослим

Під час виконання побутового або навчального завдання (наприклад, збирання іграшок) дитина реагує на звернення логопеда з певними труднощами. Вона розуміє прості інструкції, але складні послідовні вказівки потребують повторення або додаткових пояснень. Мовлення дитини характеризується уповільненим темпом, окремі слова вимовляються зі спотворенням звуків. Спостерігається також нерівномірність інтонаційного малюнка, що вказує на труднощі з мовленнєвим диханням та контролем голосу. Такий вид спостереження дає змогу оцінити здатність дитини взаємодіяти з дорослим у структурованій ситуації та виявити рівень сформованості розуміння мовлення.

Приклад 3. Спостереження за мовленнєвою активністю у групі

Під час колективної діяльності, наприклад, під час обговорення сюжетної картинки або підготовки до ранкового кола, дитина бере участь нерівномірно. Вона слухає інших дітей, але рідко проявляє ініціативу, висловлюється короткими фразами або окремими словами. У мовленні

фіксується недостатня чіткість артикуляції, що ускладнює розуміння висловлювань іншими учасниками. Також помітно, що дитина іноді неправильно вживає відмінкові закінчення та плутає граматичні конструкції. Спостереження дозволяє виявити, як дитина освоює мовленнєві функції в умовах групової взаємодії, та оцінити її соціально-комунікативну готовність.

О. І. Чекан досліджує питання інклюзивної освіти в дошкільних закладах і акцентує увагу на специфіці програмно-методичного забезпечення для дітей з особливими потребами. У роботі особливо підкреслюється використання комплексної діагностики мовленнєвих порушень, зокрема застосування методів, які включають спостереження за мовними реакціями дитини в різних соціальних ситуаціях. Чекан вважає, що саме ці методи дозволяють забезпечити ефективний супровід інклюзивних дітей, адже вони включають не лише діагностичні аспекти, але й соціокультурні контексти розвитку мовлення [38, с. 224-255].

2. Бесіда з дитиною

Бесіда є важливим методом для оцінки зв'язного мовлення. Логопед ставить запитання, що відповідають віковій дитини, наприклад: «Що ти робив учора?» або «Яка твоя улюблена гра?». У процесі бесіди аналізується граматична правильність побудови речень, використання словникового запасу та здатність до формулювання зв'язних висловлювань.

Приклад 1. Бесіда про події минулого дня

Під час бесіди дитині пропонують пригадати події попереднього дня. Логопед спостерігає, чи може дитина послідовно описати виконані дії, чи використовує часові позначення, чи правильно вибудовує структуру розповіді. У таких ситуаціях оцінюється здатність дитини дотримуватися логічної послідовності, вживати дієслова у відповідних граматичних формах та використовувати різноманітний словниковий запас. За результатами спостереження фіксується, чи є мовлення розгорнутим, логічним і граматично правильним, або ж воно фрагментарне, непослідовне, з обмеженим набором слів.

Приклад 2. Бесіда про улюблені ігри та діяльність

Дитині пропонують розповісти про улюблену гру або вид діяльності. Логопед оцінює, чи може дитина описати послідовність дій, пояснити зміст гри, назвати предмети та характеристики, пов'язані з ігровим процесом. Спостерігається, наскільки детально дитина може відтворити етапи гри, чи вміє формувати розгорнуті пояснення та чи є мовлення структурованим. Аналізується також різноманітність словника, рівень використання прикметників та дієслів, здатність узгоджувати слова у реченні.

Приклад 3. Опис зображення

Під час роботи з ілюстрацією дитині пропонують описати зображену ситуацію. Логопед звертає увагу на те, чи здатна дитина виділяти основні об'єкти, встановлювати взаємозв'язки між ними, описувати дії та ознаки персонажів. Оцінюється повнота опису, послідовність і логічність побудови висловлювання. При цьому важливо, чи додає дитина деталі, чи може узагальнювати інформацію та використовувати граматично правильні конструкції. Такий опис дає можливість визначити рівень розвитку зв'язного мовлення та сформованість словника.

3. Тестування мовленнєвих функцій

Тестування включає оцінку таких аспектів, як:

- Артикуляційний апарат. Логопед перевіряє рухливість язика, губ та щелеп, пропонуючи вправи, як-от «показати язик, що рухається з боку в бік».
- Вимова звуків. Дитину просять повторити окремі звуки ([р], [л], [с], [ш]), склади («са», «ша», «ро»), слова («собака», «шапка») та речення.
- Слухове сприйняття. Перевіряється здатність дитини розрізняти близькі за звучанням слова, наприклад: «сом» – «сон» або «кіт» – «кит».

Г. І. Федірко у своєму дослідженні зосереджується на важливості інтеграції інформаційних технологій у підготовку майбутніх вчителів-логопедів. Однак він також підкреслює роль традиційних методів логопедичної діагностики, таких як аналіз мовленнєвих дефектів через

класичні психолого-педагогічні тести. Це дозволяє логопедам не лише коректно оцінювати стан мовленнєвих порушень, а й формувати індивідуальні плани лікування для дітей з інклюзивними потребами. Федірко наголошує, що використання інформаційних технологій дозволяє проводити більш точні дослідження й знижує рівень суб'єктивізму в оцінці мовленнєвих порушень [34, с. 72].

4. Аналіз продуктів діяльності

Цей метод передбачає детальний розгляд творів дитини — малюнків, аплікацій, конструкторських виробів чи інших творчих робіт — разом із її усними поясненнями. Логопед не лише оцінює кінцевий продукт, а й звертає увагу на те, як дитина вербалізує свої ідеї, описує послідовність дій, пояснює вибір кольорів чи форм.

Наприклад, під час аналізу малюнка логопед може запитати: «Розкажи, що ти намалював?» — і на основі відповіді оцінює рівень словникового запасу, зв'язність мовлення, здатність до послідовного викладу думок. Якщо дитина описує сюжет малюнка чітко та логічно, це свідчить про сформованість навичок усного мовлення та когнітивних процесів.

Іншим прикладом є аналіз аплікації. Логопед може попросити дитину розповісти про послідовність створення аплікації: «З чого ти почав? Чому вибрав саме ці кольори?» Відповіді дозволяють оцінити не лише мовленнєві навички, а й розуміння послідовності дій, уміння планувати та виражати власні думки. Такий метод діагностики особливо цінний для дітей з мовленнєвими порушеннями, оскільки стимулює їх до активної комунікації в природному, ігровому контексті.

5. Інструментальні обстеження

Сучасні інструментальні методи значно підвищують точність логопедичної діагностики, оскільки дозволяють не лише спостерігати за мовленням дитини в реальному часі, а й зберігати його для подальшого аналізу, порівняння та контролю динаміки. Такі обстеження допомагають

виявити тонкі мовленнєві порушення, які інколи складно зафіксувати під час звичайної діагностики.

Приклад 1. Аудіозапис неформального мовлення

Логопед може запропонувати дитині виконати завдання у формі гри — наприклад, розповісти казку або описати картинку. Процес фіксується на аудіо. Завдяки цьому фахівець може багаторазово прослуховувати запис, аналізувати артикуляційні помилки, темп і ритм мовлення, наявність пауз, повторів чи пропусків складів. Наприклад, якщо дитина під час переказу часто спотворює звуки [р], [л] або замінює складні звуки простішими, аудіозапис дозволяє точно визначити частоту та характер таких помилок. Це також дає можливість порівняти результати до та після певного етапу корекційної роботи.

Приклад 2. Відеозапис для аналізу артикуляції та невербальних проявів

Під час виконання артикуляційних вправ або вимови окремих звуків логопед може застосувати відеозапис. Це дає змогу детально переглянути роботу артикуляційного апарату — положення язика, губ, щелепи, координацію рухів. Наприклад, якщо дитина не може правильно вимовити звук [ш], відеозапис дає змогу помітити, що язик постійно зміщується уперед або що губи недостатньо округлені. Також фіксуються невербальні прояви — напруження, труднощі переключення уваги, мімічні реакції, що можуть свідчити про супутні труднощі (сенсорні чи емоційні). Це допомагає логопеду визначити, чи проблема пов'язана з артикуляційними навичками, чи має інше походження.

Приклад 3. Використання спеціалізованих комп'ютерних програм

У логопедичній практиці застосовуються програми, що аналізують якість звуковимови, тембр голосу, висоту тону, силу звука та інші параметри. Наприклад, програма може показати спектрограму вимови, де видно акустичні характеристики звуку, і логопед може визначити, чи відповідає вимова дитини нормативній. Такі програми також дозволяють проводити тести на фонематичний слух: дитині пропонують розрізнити пари слів («жук» — «тук»,

«рак» — «ляк») або визначити, чи однаковий звук звучить у двох аудіофрагментах. Результати автоматично фіксуються, що дає змогу отримати об'єктивні показники рівня розвитку фонематичного сприймання.

Загалом інструментальні методи забезпечують більш комплексне та точне оцінювання мовлення, створюють умови для індивідуалізації корекційних програм і дозволяють контролювати динаміку розвитку дитини з максимальною об'єктивністю.

В. П. Кладницька в роботі з підготовки майбутніх логопедів до інноваційної діяльності розглядає використання новітніх методів діагностики, зокрема відеофіксації процесів мовленнєвого розвитку дітей. Вона наголошує на тому, що це дозволяє наочно виявляти специфіку мовленнєвих порушень і моніторити прогрес корекційної роботи. Використання таких інструментів як записи мовленнєвих тестів, аудіо- та відеоаналізу дає можливість виявляти проблеми на ранніх стадіях, що особливо важливо для дітей в умовах інклюзивної освіти [10, с. 77].

6. Ігрові методи

В умовах інклюзії ігрові методи стають незамінними. Наприклад, гра «Повтори за мною» стимулює артикуляцію, коли логопед демонструє правильне вимовляння звуків, а дитина повторює. Інша гра, «Хто більше назве?», спрямована на розширення словникового запасу: логопед запитує назвати предмети одного типу (фрукти, тварини).

Приклад 1. Гра «Повтори за мною»

Під час гри логопед спокійно демонструє дитині послідовність рухів артикуляційних органів: висуває язик уперед, піднімає його до верхніх зубів, округлює губи або розтягує їх у «посмішку». Дитина уважно стежить за рухами та намагається їх відтворити. Логопед пропонує прості звуки або склади, наприклад «па», «ла», «са», вимовляючи їх повільно й чітко. Дитина повторює звуки, інколи повертаючись до попередніх, якщо потребує більше часу. У процесі гри фіксуються способи, якими дитина намагається відтворити

рухи: чи стосується язик потрібних точок, чи зберігається темп, чи змінюється положення губ.

Приклад 2. Гра «Хто більше назве?»

Логопед пропонує дитині назвати якомога більше об'єктів однієї категорії, наприклад «іграшки», «тварини», «фрукти». Дитина сидить перед логопедом і починає перелічувати знайомі слова. Логопед уважно слухає й за потреби повторює окремі слова для уточнення. У ході гри можна спостерігати, як дитина звертається до власного досвіду: вона називає предмети, які часто бачить у групі, вдома або на майданчику. Якщо дитина робить паузу, логопед пропонує підказку у вигляді загального запиту: «Згадай, що ще є у кошику з фруктами», після чого дитина знову продовжує перелічувати слова.

Приклад 3. Гра «Опиши і знайди»

Логопед розкладає перед дитиною кілька предметів або карток: м'яч, м'яку іграшку, кубик, машинку. Логопед описує один із предметів короткими фразами: «Він круглий», «Він стрибає», «Його легко котити». Дитина уважно слухає та вибирає той предмет, який відповідає опису. Потім ролі змінюються: дитина самостійно описує будь-який предмет, використовуючи знайомі слова або прості конструкції. Логопед відстежує, як дитина формує опис — чи називає ознаки, чи послідовно будує фрази, чи використовує жести для уточнення.

Л. Котлова та В. Ю. Лізунова у своєму дослідженні акцентують увагу на ранньому втручанні в діагностиці РАС (розлади аутистичного спектру). Вони зазначають, що для діагностики дітей з таким розладом важливо застосовувати мультидисциплінарні підходи. Це включає як традиційні методи мовленнєвої діагностики, так і спеціалізовані інструменти, зокрема використання карт спостережень, що дозволяють виявляти мовленнєві дефекти ще до досягнення дитиною певного віку. Раннє втручання у цьому випадку є важливим методом корекції мовлення, а інтеграція інклюзивних підходів дає змогу врахувати всі особливості розвитку кожної дитини [16, с. 127-128].

7. Анкетування та бесіди з батьками

Батьки є важливим джерелом інформації про мовленнєвий розвиток дитини в домашніх умовах. Анкети дозволяють отримати дані про перші слова дитини, тривалість мовчання, частоту використання жестів тощо.

Л. А. Черніченко у дослідженні підготовки логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної освіти знову акцентує на використанні новітніх інструментів і методів діагностики. Вона зазначає, що основним методом є використання психологічних тестів для дітей з особливими освітніми потребами, таких як тестування когнітивних навичок і рівня мовленнєвої здатності. Вона також наголошує на важливості взаємодії з батьками дітей, що допомагає точніше діагностувати мовленнєві порушення та визначити необхідність корекції [39, с. 211].

Н. В. Танчук досліджує підготовку майбутніх вчителів-логопедів до командної професійної діяльності в умовах інклюзії. Вона наголошує на тому, що для ефективної логопедичної діагностики необхідно використовувати методи, які передбачають колективну взаємодію з іншими фахівцями: психологами, соціальними працівниками, дефектологами. За її словами, саме спільна робота фахівців дозволяє проводити більш комплексну діагностику, яка враховує не лише мовленнєві порушення, але й соціально-психологічний розвиток дітей [32, с. 51].

8. Оцінка зв'язного мовлення

Логопед може запропонувати дитині описати картинку, розповісти знайому казку («Колобок», «Ріпка») або скласти історію за серією малюнків. Це допомагає оцінити логіку побудови висловлювань, використання граматичних конструкцій та інтонацію.

Наприклад, під час діагностики виявлено, що дитина не вимовляє звуки [р] і [ш], замінюючи їх на [л] і [с] («лова» замість «рова»), а також має труднощі в побудові речень («Я грати м'яч» замість «Я хочу гратися з м'ячем»). На основі цього логопед розробляє індивідуальну програму корекції.

Використання цих методів дозволяє всебічно оцінити мовленнєві потреби дитини, створити корекційний план та ефективно сприяти розвитку мовлення в інклюзивних умовах.

Логопедична діагностика в інклюзивних умовах вимагає спеціальних інструментів, які забезпечують точність оцінки мовленнєвого розвитку дітей із різними потребами. Ці інструменти адаптуються до індивідуальних можливостей кожної дитини, враховуючи її особливості. Сучасні технології, тестові матеріали та практичні засоби створюють основу для об'єктивного аналізу мовленнєвих порушень.

Нижче на рис. 1.3. подані інструменти логопедичної діагностики в інклюзивних умовах.

Рисунок 1.3. Інструменти логопедичної діагностики в інклюзивних умовах

Інструменти логопедичної діагностики в інклюзивних умовах:

1. Спеціалізовані картки та дидактичні матеріали

Логопеди широко використовують картки з малюнками, словами, складами та реченнями для оцінки вимовляння звуків, розуміння лексики й граматичних конструкцій. Наприклад, картки із зображеннями предметів (яблуко, машина, риба) дозволяють перевірити здатність дитини називати об'єкти правильно. Дидактичні матеріали із завданнями на доповнення речень або утворення слів із букв також сприяють оцінці мовленнєвих навичок.

2. Логопедичні дзеркала

Дзеркало є важливим інструментом для корекції та діагностики артикуляційних порушень. Дитина спостерігає за рухами свого язика, губ і щелепи, порівнюючи їх із демонстрацією логопеда. Наприклад, під час формування звуку [р] логопед показує положення язика, а дитина повторює, контролюючи свої дії в дзеркалі.

3. Артикуляційні тренажери

Ці пристрої допомагають дітям розвивати артикуляційний апарат. Наприклад, використання тренажера для тренування сили м'язів язика дозволяє поліпшити вимовляння складних звуків, як-от [ш], [ж], [ч]. Артикуляційні трубочки чи соломинки допомагають дитині відпрацьовувати рухливість губ і язика.

4. Аудіозаписи та відеоматеріали

Аудіозаписи зразків правильного мовлення дозволяють дітям слухати й повторювати слова, речення або звуки. Це сприяє розвитку фонематичного слуху та правильної вимови. Відеоматеріали, наприклад короткі мультфільми або вправи з артикуляції, допомагають дитині візуалізувати правильне мовлення та імітувати його.

5. Логопедичні програми та мобільні додатки

У сучасних інклюзивних умовах використовуються програми, розроблені для діагностики та розвитку мовлення. Наприклад, мобільні додатки можуть містити інтерактивні ігри для формування правильного звуковимовляння, розширення словникового запасу чи розвитку зв'язного

мовлення. Такі програми, як «Логопед+», допомагають проводити діагностику вдома, надаючи батькам і педагогам рекомендації.

Г. З. Скірко та Г. В. Чорна акцентують увагу на педагогічних умовах інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в закладах дошкільної освіти. Вони підкреслюють важливість впровадження комплексних методів діагностики, які поєднують психолого-педагогічні методи оцінки мовленнєвих порушень із сучасними технологіями (наприклад, комп'ютерні програми для оцінки мовних навичок). Це дозволяє швидко виявляти проблеми та надавати необхідну допомогу в інклюзивному середовищі [28, с. 225-229].

6. Фонопедичні інструменти

Для дітей із вадами слуху використовуються спеціальні пристрої, що дозволяють візуалізувати звукові коливання або підсилювати звуки. Наприклад, фонопедичні мікрофони допомагають дітям краще сприймати свою вимову, а аудіограмофони демонструють, як змінюється голос дитини.

Додатково під час занять можуть застосовуватися візуальні аналізатори мовлення, що відображають звукову хвилю або інтонаційний малюнок на екрані. Логопед пропонує дитині вимовити звук чи коротке слово, після чого на екрані з'являється графічна лінія, яка змінюється залежно від висоти та сили голосу. Дитина спостерігає, як виглядає її звук, і пробує повторити його так, щоб лінія стала рівнішою або відповідала зразку. Такий спосіб дозволяє дитині краще контролювати голосові параметри через наочні образи, а логопеду — простежити зміни у вимові під час кількох повторів.

7. Ігрові набори для розвитку дрібної моторики

Оскільки мовленнєвий розвиток тісно пов'язаний із дрібною моторикою, логопеди використовують конструктори, мозаїки, пазли або набори для нанизування намистин. Такі вправи сприяють не лише розвитку моторики, а й активізують мовленнєві центри мозку, що особливо важливо в інклюзивних умовах.

Додатково логопед може використовувати спеціальні тактильні набори — сенсорні м'ячики, «кінетичний пісок», шнурівки або іграшки з різними поверхнями. Під час роботи з такими матеріалами дитина виконує дрібні точні рухи, а логопед супроводжує процес мовними інструкціями: «Знайди шорсткий кубик», «Протягни шнурочок у всі дірочки», «Зліпи маленьку кульку». Це дозволяє не лише тренувати координацію пальців, а й розвивати розуміння мовлення, розширювати словниковий запас та стимулювати активне використання нових слів у природному ігровому контексті.

8. Спеціалізовані логопедичні щоденники

Це інструмент, у якому фіксуються всі етапи діагностики та корекції мовлення. Щоденники дозволяють логопеду аналізувати прогрес дитини, зазначати труднощі та розробляти індивідуальні вправи.

9. Індивідуальні логопедичні тести

До таких тестів належать спеціальні завдання, наприклад, на побудову речень із заданих слів або складання історії за серією малюнків. Вони дозволяють оцінити граматичні вміння, зв'язність мовлення та рівень розуміння завдань.

Н. А. Дудник звертає увагу на аспекти інклюзивної освіти в закладах дошкільної освіти, розглядаючи методи діагностики, які повинні бути адаптовані до інклюзивних умов. Вона підкреслює важливість розробки індивідуальних планів діагностики та корекції мовлення, що враховують не лише інтелектуальний розвиток дітей, але й їх емоційний та соціальний стан. Важливою частиною є метод спостереження та спеціалізовані тести, що дозволяють визначити, які мовленнєві навички потребують корекції, а також надавати рекомендації щодо подальшої роботи з дітьми [7, с. 178-182].

Л. А. Черніченко у монографії з теорії і практики професійної підготовки логопедів зазначає важливість використання багатофункціональних діагностичних інструментів у умовах інклюзивної дошкільної освіти. Вона пропонує інтегрувати в роботу логопедів методи, які поєднують психологічні тести, а також методи розвитку мовлення, адаптовані до конкретних потреб

дітей з інклюзією. Черніченко підкреслює важливість інноваційних підходів у навчанні майбутніх логопедів, зокрема вміння застосовувати новітні методи діагностики [40, с. 29].

10. Фонематичні аналізатори

Ці прилади дозволяють оцінити сприйняття звуків, розрізнення схожих фонем, таких як [б]-[п] чи [с]-[ш]. Це особливо важливо для дітей із порушеннями слуху або розладами фонематичного сприйняття.

Використання спеціалізованих інструментів у логопедичній діагностиці дає змогу отримати повну картину мовленнєвого розвитку дитини в інклюзивних умовах. Завдяки їхній різноманітності логопеди можуть адаптувати процес обстеження до індивідуальних потреб кожної дитини, що сприяє ефективній корекції та гармонійному мовленнєвому розвитку.

Висновки до розділу 1

Логопедична діагностика є важливою складовою процесу виявлення та корекції мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку. Вона дозволяє визначити рівень мовленнєвого розвитку, виявити відхилення та спланувати ефективні заходи для їх усунення. Завдяки діагностиці можна своєчасно вплинути на розвиток мовлення дитини, що є основою її успішної комунікації, соціалізації та навчання в майбутньому.

Діти в інклюзивних закладах мають різноманітні особливості мовленнєвого розвитку, зумовлені як фізіологічними, так і психолого-педагогічними факторами. Зокрема, часто спостерігаються затримки у формуванні звуків, обмежений словниковий запас або труднощі з побудовою речень. Умови інклюзії вимагають індивідуального підходу до кожної дитини, забезпечуючи їй рівні можливості для розвитку мовлення через спеціалізовані програми, корекційні вправи та тісну співпрацю між педагогами, логопедами й батьками.

Методи та інструменти логопедичної діагностики в інклюзивних умовах є різноманітними та комплексними. Вони включають спостереження, тестування, аналіз мовленнєвої продукції дитини та використання спеціалізованих засобів, таких як дзеркала, картки, аудіозаписи й мобільні додатки. Ці методи забезпечують точність і об'єктивність діагностики, а їхнє поєднання дозволяє адаптувати процес до потреб дітей з різними порушеннями мовлення.

Логопедична діагностика в інклюзивних умовах є ключовим елементом у створенні сприятливого середовища для мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. Її значення полягає у своєчасному виявленні проблем, адаптації навчального процесу та забезпеченні комплексного підходу до корекції мовленнєвих порушень. Завдяки методам і інструментам діагностики інклюзивні заклади можуть сприяти не лише мовленнєвому, а й загальному особистісному розвитку дітей, забезпечуючи їм рівні умови для успішного майбутнього.

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЛОГОПЕДИЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ З ІНКЛЮЗИВНИМ НАВЧАННЯМ

2.1 Специфіка роботи логопеда у закладі дошкільної освіти з інклюзивною формою навчання

Практичні аспекти логопедичної діагностики дітей дошкільного віку у закладі дошкільної освіти з інклюзивним навчанням є ключовим елементом забезпечення якісної корекційної роботи та своєчасної підтримки мовленнєвого розвитку кожної дитини. В умовах інклюзивного середовища логопедична діагностика передбачає комплексний підхід, який враховує індивідуальні особливості дітей з різними мовленнєвими порушеннями та особливими освітніми потребами. Застосування сучасних методик і технологій дозволяє не лише виявити наявні дефекти мовлення, а й ефективно планувати корекційні заходи, спрямовані на інтеграцію дітей у освітній процес та їх соціалізацію.

Робота логопеда в умовах інклюзивного закладу дошкільної освіти є складним і багатогранним процесом, що поєднує корекційно-розвиткову, діагностичну, консультативну та освітню діяльність. Основним завданням логопеда є своєчасне виявлення мовленнєвих порушень у дітей із особливими освітніми потребами (ООП), проведення індивідуальної та групової корекційної роботи, а також створення сприятливого мовленнєвого середовища, яке стимулює розвиток комунікативних навичок дитини. У контексті інклюзії особливо важливим є тісна співпраця логопеда з вихователями, асистентами педагогів, психологами та батьками, адже комплексний підхід дозволяє досягати найбільш ефективних результатів у мовленнєвому розвитку дітей.

Специфіка діяльності логопеда в інклюзивній групі дошкільного закладу полягає у необхідності адаптації традиційних логопедичних методик відповідно до індивідуальних потреб дітей. Корекційна робота включає використання диференційованих методів навчання, застосування візуальних, аудіальних та тактильних стимулів для покращення сприйняття інформації, а також інтеграцію логопедичних вправ у повсякденну діяльність. Важливе місце займає створення комунікативних ситуацій, у яких діти можуть практикувати отримані навички в природному середовищі. Логопед також розробляє індивідуальні плани розвитку для кожної дитини, що враховують її сильні сторони, труднощі та потенційні можливості.

У практичній діяльності логопед у закладі з інклюзивним навчанням використовує сучасні технології логопедичної діагностики та корекції мовлення. Це включає традиційні методики артикуляційної гімнастики, дихальних вправ, фонематичних ігор, а також інноваційні підходи, такі як нейропсихологічні вправи, цифрові логопедичні платформи та сенсорні технології. Важливим є залучення дітей до інтерактивних занять, що стимулюють розвиток мовлення у природній ігровій формі. Логопед також бере участь у розробці спеціальних адаптованих навчальних матеріалів, що відповідають можливостям дітей з ООП.

Особливе значення в інклюзивній освіті має психологічний аспект роботи логопеда. Оскільки діти з мовленнєвими порушеннями можуть стикатися з труднощами у соціальній взаємодії, логопед сприяє формуванню у них впевненості у власних силах, розвиває навички самовираження та подолання мовленнєвих бар'єрів. У цьому контексті важливим є впровадження елементів арт-терапії, логоритміки, психомовленнєвих тренінгів, що дозволяють дитині відчувати себе комфортно у середовищі однолітків.

Логопедична робота у закладах дошкільної освіти з інклюзивною формою навчання має свої особливості, пов'язані з необхідністю адаптації корекційно-розвиткових методик до індивідуальних потреб дітей із різними порушеннями мовлення. В. О. Погребняк зазначає, що логопед у такому

середовищі не лише працює над корекцією мовленнєвих вад, а й активно співпрацює з вихователями, психологами та батьками для формування оптимального мовленнєвого середовища [20, с. 224-228].

Питання розвитку професійної компетентності фахівців інклюзивно-ресурсних центрів у післядипломній освіті досліджує В. Лященко, акцентуючи увагу на необхідності міждисциплінарного підходу в роботі логопедів, що дозволяє ефективно інтегрувати сучасні методики діагностики та корекції мовлення у процес навчання та соціалізації дітей з особливими освітніми потребами [27, с. 130-132].

Дослідження Ю. Савченко підкреслює роль інклюзивної дошкільної освіти у створенні сприятливого середовища для всебічного розвитку дитини, де логопед виступає не лише корекційним спеціалістом, а й педагогом, що допомагає інтегрувати дітей із порушеннями мовлення в загальну освітню систему, використовуючи адаптовані методики навчання та комунікації [23, с. 81-86].

Базою практики, де проводилося дослідження є Комунальна установа «Меденицький інклюзивно-ресурсний центр» (ІРЦ) – освітня установа, підпорядкована Меденицькій селищній раді Дрогобицького району Львівської області. Центр функціонує з 4 січня 2022 року та спеціалізується на наданні психолого-педагогічної допомоги дітям з особливими освітніми потребами [17].

Нижче в таблиця 2.1 подані основні характеристики бази практики Комунальної установи «Меденицький інклюзивно-ресурсний центр» (ІРЦ) [14].

Таблиця 2.1

**Основні характеристики бази практики Комунальної установи
«Меденицький інклюзивно-ресурсний центр» (ІРЦ)**

Характеристика	Опис
Повна назва	Комунальна установа «Меденицький інклюзивно-ресурсний центр» Меденицької селищної ради Дрогобицького району Львівської області

Коротка назва	КУ «Меденицький ІРЦ»
Дата заснування	04.01.2022
Форма власності	Комунальна
Підпорядкування	Меденицька селищна рада
Основний вид діяльності	Освіта, допомога дітям з особливими потребами
Код ЄДРПОУ	44552223
Адреса	82164, Львівська обл., с. Опори, вул. Перемоги, 34
Директор	Кіндратів Леся Степанівна
Телефон	+380 (96) 387-47-82
Опалення	Центральне / власна котельня, пічне
Наявність комунікацій	Водогін, каналізація
Наявність спеціальних умов	Відсутні спеціально обладнані приміщення для роботи фахівців, немає пандусів, ліфтів та підйомників
Загальна площа приміщення	54 м ²
Бюджетування	Державний бюджет України

Меденицький ІРЦ є важливою установою, яка надає підтримку дітям з особливими освітніми потребами, однак має низку обмежень. Центр не має окремих кабінетів для фахівців (логопеда, психолога, тифлопедагога тощо) та ресурсних кімнат. Водночас установа забезпечена базовими комунікаціями, зокрема водопостачанням та каналізацією, проте відсутня спеціальна інфраструктура для осіб з інвалідністю.

Загалом, ІРЦ виконує важливу соціально-освітню функцію, але потребує вдосконалення матеріально-технічної бази для ефективної роботи фахівців та комфортного перебування дітей.

На прикладі Комунальної установи «Меденицький інклюзивно-ресурсний центр» можна відзначити, що логопедична робота тут має системний і комплексний характер [15]. Логопед проводить індивідуальні заняття з дітьми, організовує групові логопедичні вправи, працює у партнерстві з вихователями, асистентами вчителів та психологами. Значна увага приділяється формуванню мовленнєвої культури у дітей, розвитку їхньої комунікативної компетентності, а також впровадженню корекційних програм, спрямованих на усунення мовленнєвих дефектів. Такий підхід сприяє соціалізації дітей з ООП, покращенню їхньої адаптації до навчального середовища та підготовці до подальшого шкільного навчання.

Нижче подана табл. 2.1. зі специфікою роботи логопеда у закладі дошкільної освіти з інклюзивною формою навчання в ІРЦ «Меденицький інклюзивно-ресурсний центр».

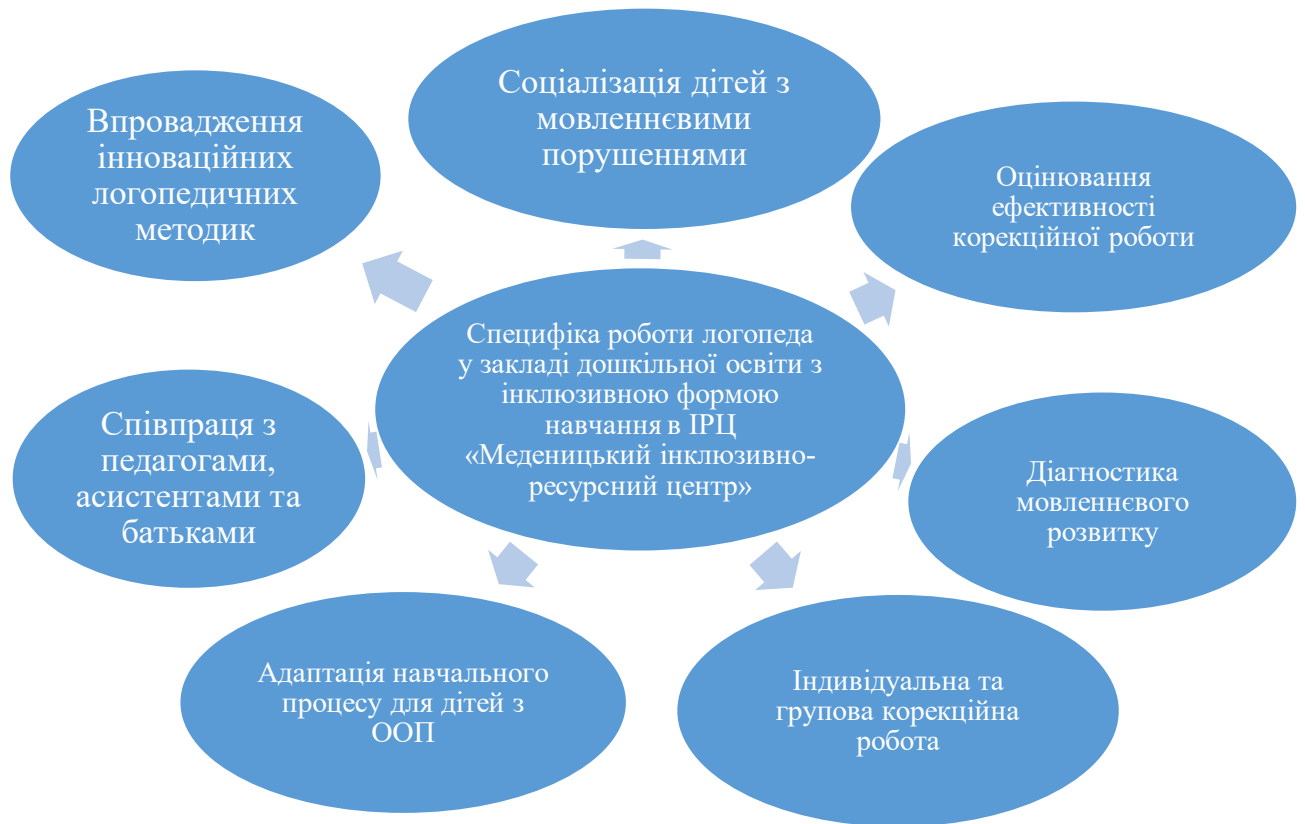

Рисунок 2.1. Специфіка роботи логопеда у закладі дошкільної освіти з інклюзивною формою навчання в ІРЦ «Меденицький інклюзивно-ресурсний центр»

Специфіка роботи логопеда у закладі дошкільної освіти з інклюзивною формою навчання в ІРЦ «Меденицький інклюзивно-ресурсний центр»:

1. Діагностика мовленнєвого розвитку
 - Проведення комплексного обстеження дітей з особливими освітніми потребами (ООП).
 - Використання сучасних методик діагностики, включаючи тестові завдання, спостереження, аналіз мовленнєвої діяльності.
 - Співпраця з психологами та педагогами для визначення рівня мовленнєвого розвитку.
2. Індивідуальна та групова корекційна робота

- Розробка індивідуальних програм корекції мовлення з урахуванням потреб кожної дитини.
 - Проведення індивідуальних логопедичних занять, спрямованих на корекцію звуковимови, розвиток фонематичного слуху, формування лексико-граматичної будови мовлення.
 - Організація групових занять, що включають артикуляційну гімнастику, дихальні вправи, логоритміку.
3. Адаптація навчального процесу для дітей з ООП
- Використання візуальних, тактильних, аудіальних стимулів для покращення сприйняття мовлення.
 - Розробка спеціальних адаптованих навчальних матеріалів, що відповідають можливостям дітей.
 - Інтеграція логопедичних вправ у повсякденну діяльність дітей.
4. Співпраця з педагогами, асистентами та батьками
- Консультації для вихователів та асистентів щодо методів стимулювання мовленнєвого розвитку дітей.
 - Проведення тренінгів та майстер-класів для батьків щодо вправ і методик, які можна використовувати вдома.
 - Регулярний обмін інформацією між логопедом, педагогами та батьками для контролю прогресу дитини.
5. Впровадження інноваційних логопедичних методик
- Використання цифрових логопедичних платформ для корекційної роботи.
 - Впровадження нейропсихологічних вправ та елементів арт-терапії.
 - Застосування логоритміки, психомовленнєвих тренінгів, сенсорних технологій для розвитку мовлення.
6. Соціалізація дітей з мовленнєвими порушеннями

- Формування комунікативної компетентності через інтерактивні ігри, групові вправи, театралізовані постановки.
 - Робота над подоланням мовленнєвих бар'єрів, розвиток впевненості у спілкуванні.
 - Інтеграція дітей з ООП у загальні навчальні процеси через комунікативні вправи.
7. Оцінювання ефективності корекційної роботи
- Регулярний моніторинг динаміки мовленнєвого розвитку дитини.
 - Аналіз результатів індивідуальних та групових занять.
 - Коригування індивідуальних програм відповідно до прогресу дитини.

Специфіка роботи логопеда в ІРЦ «Меденицький інклюзивно-ресурсний центр» ґрунтується на комплексному підході до мовленнєвої корекції, що включає сучасні діагностичні методики, інноваційні корекційні технології, співпрацю з педагогами та батьками, а також соціалізацію дітей у середовищі однолітків.

2.2 Технології та методики логопедичної діагностики в роботі з інклюзивною групою дошкільнят

Технології та методики логопедичної діагностики в роботі з інклюзивною групою дошкільнят є важливим інструментом для своєчасного виявлення та корекції мовленнєвих порушень у дітей з різними особливостями розвитку. Використання сучасних діагностичних підходів дозволяє не лише комплексно оцінити рівень мовленнєвих навичок кожної дитини, але й адаптувати корекційні програми з урахуванням індивідуальних потреб. Завдяки впровадженню інноваційних методик, таких як мультимедійні засоби, арттерапія та ігрові технології, логопедична робота в інклюзивних групах стає

більш ефективною, мотивуючи дітей до активного мовленнєвого розвитку та соціальної інтеграції.

Логопедична діагностика в умовах інклюзивної освіти є надзвичайно важливою складовою роботи з дітьми, які мають мовленнєві порушення. У дошкільному віці мовлення є основним засобом спілкування та пізнання світу, а своєчасне виявлення відхилень дозволяє скоригувати їх та забезпечити ефективну інтеграцію дитини у суспільство. В умовах інклюзивної групи логопедична діагностика має враховувати індивідуальні особливості кожної дитини, адаптуючи методики дослідження до її можливостей і потреб.

Сучасні технології діагностики базуються на поєднанні традиційних методів із інноваційними цифровими інструментами, що дозволяють отримати детальну картину мовленнєвого розвитку дитини. У роботі з інклюзивною групою дошкільнят логопеди застосовують диференційовані підходи, інтерактивні засоби та спеціалізовані тестові системи, які сприяють точному аналізу мовленнєвих порушень.

Нижче на рис. 2.2. подані основні технології та методики логопедичної діагностики.

Рисунок 2.2. Основні технології та методики логопедичної діагностики

Основні технології та методики логопедичної діагностики:

1. Спостереження та аналіз мовленнєвої діяльності
 - Логопед здійснює тривале спостереження за дитиною у процесі гри, взаємодії з однолітками та дорослими.
 - Аналізуються особливості мовлення: словниковий запас, граматична правильність, темп і ритм мовлення, артикуляція.
 - Наприклад, у дитини можуть спостерігатися труднощі з побудовою речень або вживанням граматичних форм, що свідчить про потребу у спеціальній корекційній роботі.
2. Артикуляційна гімнастика та тестові вправи
 - Визначення моторики мовленнєвого апарату за допомогою артикуляційних вправ.
 - Дитині пропонують виконати певні рухи язиком, губами, щокми (наприклад, «посмішка», «трубочка», «конячка»).
 - Якщо дитина не може повторити вправу або виконує її з труднощами, це свідчить про слабкість артикуляційного апарату.

Нижче в додатку А подані артикуляційна гімнастика та тестові вправи в роботі з інклюзивною групою дошкільнят.
3. Тестові методики для оцінки фонематичного слуху
 - Використання спеціальних тестів, спрямованих на розрізнення звуків, визначення римованих слів, співставлення картинок зі звуковими моделями.
 - Наприклад, дитині пропонують знайти серед зображень предмети, назви яких починаються на один і той самий звук («коза», «кава», «коробка»). Якщо дитина не справляється, це може свідчити про порушення фонематичного сприйняття.
4. Логоритміка та ритмічні вправи

- Поєднання мовленнєвих завдань з рухами для стимуляції мовлення та координації.

- Наприклад, дітям пропонують повторювати рими та одночасно виконувати рухи (плескати в долоні, тупати ногами). Це допомагає покращити темп мовлення та ритм.

5. Діагностичні картки та ігрові вправи

- Використання наочних матеріалів (картки із зображенням предметів, емоцій, дій) для визначення рівня розвитку мовлення.

- Наприклад, дитині показують картинку і запитують: «Хто це? Що він робить?». Якщо дитина не може відповісти повним реченням або замінює слова жестами, це сигналізує про мовленнєве відставання.

6. Комп'ютерні логопедичні програми

- Використання інтерактивних платформ та мобільних застосунків для діагностики та корекції мовлення.

- Наприклад, програми типу «Логомер» або «Мовленнєвий тренажер» дозволяють проводити тестування за допомогою графіки, звуків та анімацій, що підвищує мотивацію дітей.

7. Методика «Діагностика розумового розвитку»

- Визначення рівня інтелектуального розвитку дитини та його впливу на мовленнєві здібності.

- Наприклад, якщо у дитини спостерігається затримка мовлення, логопед оцінює, чи є це наслідком когнітивних особливостей або ж суто мовленнєвих порушень.

Логопедична діагностика в інклюзивній групі дошкільнят вимагає комплексного підходу та використання адаптованих методик. Поєднання традиційних логопедичних вправ з інтерактивними технологіями, ігровими завданнями та ритмічними методиками дозволяє точніше визначити мовленнєві проблеми дитини та розробити ефективну корекційну програму. Завдяки інноваційним підходам логопед може не лише вчасно виявити

мовленнєві порушення, а й створити оптимальні умови для розвитку мовлення кожної дитини в умовах інклюзивної освіти.

Логопедична діагностика в інклюзивних групах дошкільної освіти базується на сучасних методиках оцінювання мовленнєвого розвитку та визначення індивідуальних потреб кожної дитини. О. П. Артамонова розглядає сучасні логопедичні методики, що включають тестові завдання, спостереження та спеціально розроблені вправи для виявлення порушень мовлення у дітей з особливими освітніми потребами, що дозволяє забезпечити раннє втручання та ефективну корекційну роботу [1].

Організаційні аспекти корекційно-логопедичного супроводу в інклюзивному середовищі аналізує І. В. Ашембрер, наголошуючи на важливості комплексного підходу, що поєднує діагностичні методики, індивідуальні та групові заняття, співпрацю логопеда з педагогами та батьками, а також застосування спеціалізованих технологій для розвитку мовлення дошкільнят [2, с. 82].

Ю. В. Рібца акцентує увагу на корекційній роботі з дітьми, які мають фонетико-фонематичний недорозвиток мовлення, розкриваючи ефективність спеціальних програм, спрямованих на вдосконалення фонематичного сприймання, розвитку правильної вимови та розширення словникового запасу, що є ключовими завданнями у роботі з інклюзивними групами [25, с. 135].

Інноваційні логопедичні технології також відіграють важливу роль у діагностиці та корекції мовленнєвих порушень у дітей з ООП. У статті «Інноваційні логопедичні технології у роботі з дітьми з ООП» розглядаються сучасні підходи, зокрема використання цифрових платформ, мультимедійних ресурсів і інтерактивних вправ, що допомагають урізноманітнити процес логопедичної діагностики та зробити його більш доступним для дітей [9].

Методика діагностики інтелектуального розвитку дітей раннього віку, описана Т. О. Гуріною, є важливим компонентом комплексної логопедичної оцінки, оскільки інтелектуальні порушення часто супроводжують мовленнєві розлади. Дослідження підкреслює важливість комплексного діагностичного

підходу, що враховує як мовленнєві, так і когнітивні особливості дитини, що є особливо важливим у контексті інклюзивного навчання [6, с. 30-34].

Логопедична робота в умовах інклюзивної освіти має особливе значення для розвитку мовленнєвих навичок дітей з особливими освітніми потребами. Впровадження сучасних методик діагностики та корекції мовленнєвих порушень сприяє соціальній адаптації та інтеграції таких дітей у суспільство. Важливим аспектом є застосування інноваційних логопедичних технологій, які забезпечують ефективний підхід до роботи в інклюзивних групах дошкільних закладів. Дослідження було проведене на базі Комунальної установи «Меденицький інклюзивно-ресурсний центр» Меденицької селищної ради Дрогобицького району Львівської області в рамках констатувального етапу експерименту.

Нижче подана таблиця 2.2 з логопедичними технологіями та методиками діагностики в інклюзивних групах.

Таблиця 2.2

Логопедичні технології та методики діагностики в інклюзивних групах

Технологія/методика	Опис
Сучасні логопедичні методики	Використання інноваційних підходів до корекції мовленнєвих порушень, зокрема артикуляційної гімнастики, дихальних вправ, фонематичних ігор.
Корекційно-логопедичний супровід	Комплексний підхід до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, що включає мовленнєву діагностику та корекційні заняття.
Програми для дітей із фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення	Спеціальні методичні розробки для роботи з дошкільниками, спрямовані на розвиток правильної вимови звуків та формування фонематичного слуху.
Інноваційні логопедичні технології	Використання мультимедійних програм, інтерактивних ігор та електронних ресурсів для покращення мовленнєвого розвитку дітей з ООП.
Діагностика розумового розвитку дітей	Методики оцінки рівня інтелектуального розвитку, які допомагають визначити потреби дитини у спеціальній логопедичній підтримці.

Специфіка роботи логопеда у закладі дошкільної освіти з інклюзивною формою навчання полягає у поєднанні корекційних, розвивальних та

діагностичних методів для забезпечення якісного мовленнєвого розвитку дітей. Важливим компонентом є системний підхід, що включає комплексну діагностику мовленнєвих порушень, розробку індивідуальних корекційних програм, а також співпрацю з батьками та педагогами. У ході дослідження на базі Комунальної установи «Меденицький інклюзивно-ресурсний центр» було виявлено, що застосування сучасних логопедичних методик значно покращує мовленнєвий розвиток дітей, сприяє їхній соціалізації та підвищує рівень комунікативних навичок. Важливим фактором є також впровадження інноваційних технологій, які дозволяють урізноманітнити форми корекційної роботи та зробити процес навчання більш ефективним та цікавим для дітей.

2.3 Аналіз ефективності логопедичних методів у процесі інклюзивного навчання в дошкільному закладі

Аналіз ефективності логопедичних методів у процесі інклюзивного навчання в дошкільному закладі є важливим кроком для визначення оптимальних підходів до корекції мовленнєвих порушень у дітей з особливими освітніми потребами. Дослідження спрямовані на оцінку результативності різноманітних діагностичних та корекційних методик, що застосовуються в інклюзивних групах, з урахуванням індивідуальних особливостей кожного вихованця.

Інклюзивне навчання передбачає створення освітнього середовища, у якому діти з особливими освітніми потребами мають рівні можливості для розвитку та навчання разом зі своїми ровесниками. Одним із важливих аспектів такої освіти є формування мовленнєвих навичок, що забезпечує ефективну комунікацію дитини в соціумі. У цьому контексті логопедичні методи відіграють ключову роль, адже вони спрямовані на корекцію порушень мовлення, розвиток комунікативних здібностей та розширення словникового запасу дошкільників.

Ефективність логопедичних методів у процесі інклюзивного навчання визначається низкою факторів: індивідуальним підходом до кожної дитини, використанням сучасних корекційних методик, залученням педагогів, батьків та фахівців до навчального процесу. Серед найбільш результативних методів можна виділити артикуляційну гімнастику, логопедичні ігри, вправи на розвиток фонематичного слуху, а також інтеграцію мовленнєвих завдань у різні види діяльності.

Дослідження ефективності логопедичних методів у дошкільних закладах дозволяє визначити оптимальні підходи до навчання дітей з порушеннями мовлення. Аналіз результатів логопедичної роботи допомагає удосконалити методики, адаптувати їх відповідно до індивідуальних потреб дітей і забезпечити максимальну підтримку у процесі мовленнєвого розвитку.

Для аналізу ефективності логопедичних методів у процесі інклюзивного навчання в дошкільному закладі було проведено дослідження в Комунальній установі «Меденицький інклюзивно-ресурсний центр» Меденицької селищної ради Дрогобицького району Львівської області.

Вибірка дослідження. Дослідження проведено на вибірці з 10 дітей дошкільного віку. У таблиці 2.3 наведено статевий розподіл, вік та характерні особливості дітей.

Таблиця 2.3

Характерні особливості дітей дошкільного віку з інклюзивним навчанням які взяли участь у дослідженні ефективності логопедичних методів у процесі інклюзивного навчання в дошкільному закладі

№	Стать	Вік (роки)	Причина інклюзивного навчання
1	Хлопчик	5.5	ЗПР, порушення мовлення
2	Дівчинка	6.0	Дислексія, фонетико-фонематичні порушення
3	Хлопчик	5.8	Загальне недорозвинення мовлення (ЗНМ)
4	Дівчинка	6.2	Дисграфія, мовленнєві порушення
5	Хлопчик	5.9	Фонетико-фонематичні порушення
6	Дівчинка	6.1	Дислексія, затримка психічного розвитку (ЗПР)
7	Хлопчик	5.7	Загальне недорозвинення мовлення (ЗНМ)
8	Дівчинка	6.0	Дисграфія, фонетико-фонематичні порушення
9	Хлопчик	5.6	Затримка психічного розвитку (ЗПР)
10	Дівчинка	6.3	Дислексія, мовленнєві порушення

Методологія дослідження. Дослідження проведено за методикою «Діагностика усного мовлення старших дошкільників засобами арттерапії» Зоряни Ленів. За діагностичними завданнями та методикою проведення обстеження усного мовлення старших дошкільників за допомогою арттерапії було проведено обстеження імпресивного мовлення дошкільників [18, с. 31]. Діагностичні завдання та методика проведення обстеження усного мовлення старших дошкільників за допомогою арттерапії для обстеження імпресивного мовлення подані нижче в додатку Б. Ця серія завдань спрямована на оцінку розуміння дитиною мовлення, зокрема пасивного словникового запасу, здатності правильно сприймати інструкції та рівня сформованості імпресивного мовлення:

1. Оцінка пасивного словника – перевіряється, наскільки дитина може впізнавати названі предмети, дії чи ознаки серед малюнків, диференціювати близькі та далекі за звучанням слова.

2. Розуміння інструкцій – визначається здатність дитини розпізнавати та діяти відповідно до простих і складних фразових конструкцій. Використовуються малюнки з різними ситуаціями.

3. Малювання за текстом – оцінюється здатність сприймати зв'язний текст, уявляти його зміст та відображати у малюнку. Важливою є точність виконання та творча складова.

Залежно від правильності виконання завдань результати оцінюються за чотирма рівнями:

- високий;
- достатній;
- середній;
- низький.

Проведене дослідження дозволяє оцінити рівень імпресивного мовлення дітей дошкільного віку в інклюзивній групі. Результати допоможуть

розробити ефективні логопедичні стратегії для корекційної роботи з дітьми, що мають труднощі у мовленнєвому розвитку.

Нижче наведено таблицю 2.4, у якій представлені результати дослідження імпресивного мовлення серед 10 дітей дошкільного віку в Комунальній установі «Меденицький інклюзивно-ресурсний центр» Меденицької селищної ради Дрогобицького району Львівської області з інклюзивним навчанням. Загальний бал кожної дитини відображає рівень сформованості імпресивного мовлення, що варіюється від низького до високого, що дає змогу оцінити індивідуальні особливості розвитку мовлення в контексті інклюзивної освіти.

Таблиця 2.4

Результати дослідження імпресивного мовлення серед 10 дошкільників в Комунальній установі «Меденицький інклюзивно-ресурсний центр» Меденицької селищної ради Дрогобицького району Львівської області з інклюзивним навчанням

№ дитини	Завдання 1 (Обсяг пасивного словника)	Завдання 2 (Розуміння інструкцій)	Завдання 3 (Малювання листа)	Загальний бал	Рівень сформованості
1	3	4	3	10	Достатній
2	2	3	2	7	Середній
3	4	4	4	12	Високий
4	1	2	2	5	Низький
5	3	3	3	9	Достатній
6	4	4	4	12	Високий
7	2	2	1	5	Низький
8	3	4	3	10	Достатній
9	2	3	2	7	Середній
10	4	4	4	12	Високий

Аналіз отриманих результатів свідчить про те, що рівень сформованості імпресивного мовлення варіюється серед дошкільників. Троє дітей (№3, №6, №10) показали високий рівень сформованості мовлення, демонструючи хороший обсяг пасивного словника, розуміння інструкцій та здатність до зв'язного висловлювання через малювання.

Чотири дитини (№1, №5, №8) мають достатній рівень сформованості мовлення, що свідчить про певні труднощі у виконанні завдань, але загалом достатню мовленнєву компетентність.

Двоє дошкільників (№2, №9) показали середній рівень, що вказує на необхідність додаткової логопедичної роботи над розширенням словника та розвитком розуміння інструкцій.

Двоє дітей (№4, №7) продемонстрували низький рівень сформованості імпресивного мовлення, що свідчить про значні труднощі у мовленнєвому розвитку та необхідність комплексної корекційної роботи.

Таким чином, результати дослідження підтверджують важливість застосування логопедичних методів у процесі інклюзивного навчання для покращення мовленнєвого розвитку дітей.

Інклюзивний підхід у навчанні забезпечує позитивну динаміку в розвитку мовленнєвих навичок, особливо у дітей з недостатнім рівнем імпресивного мовлення.

Також було проведене дослідження з тією ж вибіркою із 10 дошкільників для аналізу ефективності логопедичних методів у процесі інклюзивного навчання в дошкільному закладі за серією 2 для обстеження експресивного мовлення, а саме [18, с. 34]:

1. Обстеження фонетико-фонематичних процесів.
2. Обстеження лексико-граматичної будови мовлення.
3. Обстеження комунікативних навичок у різних формах зв'язного мовлення з його просодичним оформленням.

Нижче подана таблиця 2.5 з результатами дослідження 10 дошкільників в Комунальній установі «Меденицький інклюзивно-ресурсний центр» Меденицької селищної ради Дрогобицького району Львівської області з інклюзивним навчанням щодо експресивного мовлення.

Таблиця 2.5

**Результати дослідження експресивного мовлення серед 10 дошкільників
в Комунальній установі «Меденицький інклюзивно-ресурсний центр»
Меденицької селищної ради Дрогобицького району Львівської області з
інклюзивним навчанням**

№ дитини	Фонетико-фонематичні процеси (завдання 1)	Лексико-граматична будова мовлення (завдання 2)	Комунікативні навички (завдання 3)	Загальний бал	Рівень сформованості
1	2	3	3	8	Середній
2	1	2	2	5	Низький
3	4	4	3	11	Високий
4	2	3	2	7	Середній
5	3	3	4	10	Достатній
6	4	4	4	12	Високий
7	2	2	2	6	Низький
8	3	4	3	10	Достатній
9	2	3	3	8	Середній
10	4	4	4	12	Високий

Результати показують, що діти демонструють певні відмінності в рівні сформованості експресивного мовлення порівняно з імпресивним:

1. Високий рівень експресивного мовлення (11–12 балів) мають троє дітей (№3, №6, №10). Вони демонструють правильну вимову, вільне використання граматичних конструкцій та добре розвинені комунікативні навички.
2. Достатній рівень (9–10 балів) показали двоє дітей (№5, №8). Їхнє мовлення в цілому добре сформоване, однак можуть траплятися помилки у вимові складних слів або побудові речень.
3. Середній рівень (7–8 балів) мають три дитини (№1, №4, №9). Вони демонструють загальну зрозумілість мовлення, але мають певні труднощі у фонетичному оформленні або граматичній структурі висловлювань.
4. Низький рівень (5–6 балів) виявлено у двох дітей (№2, №7). У них спостерігаються значні проблеми з вимовою, недостатній словниковий запас і труднощі у зв'язному мовленні.

Таким чином, аналіз експресивного мовлення показав, що хоча частина дітей мають високі показники, значна частина дошкільників з інклюзивного навчання потребує подальшої логопедичної роботи, спрямованої на розвиток комунікативних навичок та лексико-граматичних структур.

Результати дослідження імпресивного та експресивного мовлення серед дошкільників з інклюзивного середовища підтверджують ефективність логопедичних методів у корекційно-розвитковій роботі. Виявлено, що діти з високим рівнем сформованості мовлення демонструють значний обсяг пасивного та активного словника, правильне використання граматичних конструкцій і добрі комунікативні навички. Водночас дошкільники з середнім і низьким рівнями потребують додаткової логопедичної підтримки, що свідчить про необхідність системного впровадження корекційних методик, спрямованих на розширення словникового запасу, вдосконалення фонематичного слуху та розвиток навичок зв'язного мовлення.

З метою вивчення рівня мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами у Меденицькому інклюзивно-ресурсному центрі було проведено комплексне логопедичне обстеження.

Нижче в додатку Г подані завдання, використані для логопедичного обстеження за О. Славінською [30]. Обстеження охоплювало дев'ять основних напрямів мовленнєвої діяльності, а саме:

- розуміння мовлення;
- фонематичне сприймання;
- мовленнєва грамота;
- словотворення;
- фонематичний аналіз і синтез;
- слухова увага і сприймання;
- повторення слів;
- сприймання складів;
- фонематична диференціація.

Кожен напрям включав серію спеціально підібраних завдань, які дали змогу оцінити як окремі аспекти мовленнєвої діяльності, так і загальний рівень мовленнєвого розвитку кожної дитини. Отримані результати було систематизовано у вигляді індивідуальних балів, на основі яких визначено загальний рівень мовленнєвої компетентності для кожного учасника дослідження:

- високий;
- достатній;
- середній;
- низький.

Нижче подана табл. 2.6 з результатами логопедичного обстеження мовлення серед 10 дошкільників в Комунальній установі «Меденицький інклюзивно-ресурсний центр» Меденицької селищної ради Дрогобицького району Львівської області з інклюзивним навчанням.

Таблиця 2.6

Результати логопедичного обстеження мовлення серед 10 дошкільників в Комунальній установі «Меденицький інклюзивно-ресурсний центр» Меденицької селищної ради Дрогобицького району Львівської області з інклюзивним навчанням

№ дитини	1. Розуміння мовлення	2. Фонематичне сприймання	3. Мовленнєва грамота	4. Словотворення	5. Фон. аналіз і синтез	6. Слухова увага і сприймання	7. Повторення слів	8. Сприймання складів	9. Фонематична диференціація	Загальний бал	Рівень сформованості
1	3	2	2	2	2	2	2	2	2	17	Середній
2	4	4	3	3	3	4	4	4	4	33	Високий
3	3	3	2	2	2	3	2	2	2	21	Достатній
4	4	3	3	3	3	4	4	4	4	32	Високий
5	3	3	3	2	2	3	2	2	2	22	Достатній
6	4	4	3	3	3	4	4	4	4	33	Високий
7	2	2	2	2	2	2	2	2	2	18	Середній
8	4	3	3	3	3	4	3	4	3	30	Високий
9	2	2	1	1	2	2	1	1	1	13	Низький
10	4	4	3	3	3	4	4	4	4	33	Високий

Результати логопедичного обстеження свідчать про наявність варіативного рівня сформованості мовленнєвих навичок серед дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами. Загальний бал кожної дитини дозволив класифікувати учасників за рівнями мовленнєвого розвитку: високий рівень мовленнєвої компетентності було виявлено у 4 дітей (№2, 4, 6, 10), достатній – у 2 дітей (№3, 5), середній – у 2 дітей (№1, 7), та низький – у 1 дитини (№9).

Найвищі показники спостерігаються за напрямками: розуміння мовлення, слухова увага і сприймання, а також фонематична диференціація – по 5–6 дітей досягли максимального або наближеного до максимального рівня. Це свідчить про відносно збережену здатність дітей до орієнтування в мовленнєвому потоці та сприйняття окремих звуків мовлення.

Водночас найнижчі показники зафіксовано у напрямках: повторення слів, сприймання складів, а також словотворення – у більшості дітей ці показники були на рівні 2 балів, що свідчить про труднощі у відтворенні артикуляційних зразків, недостатнє сформоване уявлення про звукову структуру слова та низький рівень оперування мовними одиницями.

Фонематичне сприймання та фонематичний аналіз і синтез також виявили певні труднощі у 4–5 дітей із середніми або нижчими за середній результатами, що може свідчити про недостатню сформованість передумов до читання і письма, зокрема здатності до звукового аналізу слів.

Загалом, результати обстеження дозволяють зробити висновок, що значна частина дітей має достатній та високий рівень мовленнєвої підготовки, однак окремі компоненти, як-от артикуляційне відтворення, словотворення і фонематичний аналіз, потребують подальшого логопедичного супроводу. Отримані дані можуть бути використані як основа для індивідуалізації корекційно-розвивальної роботи з кожною дитиною.

Отже, було проведене дослідження імпресивного мовлення у дітей дошкільного віку з інклюзивним навчанням. Оцінювалися обсяг пасивного

словника, розуміння інструкцій та виконання творчого завдання (малювання листа). Результати показали різний рівень сформованості: від низького до високого, що свідчить про неоднаковий ступінь розвитку сприймання мовлення у дітей із різними порушеннями. Особливо ефективними виявилися методики, спрямовані на розширення пасивного словника та розвиток розуміння, що є базою для подальшого мовленнєвого розвитку.

Далі було проведене дослідження експресивного мовлення, яке включало оцінку фонетико-фонематичних процесів, лексико-граматичної будови мовлення та комунікативних навичок. Результати засвідчили, що більшість дітей мають середній і достатній рівень сформованості мовлення, хоча у деяких спостерігаються суттєві труднощі. Це підтверджує необхідність використання комплексних корекційних підходів, які враховують не лише звукосполучення, а й граматичні та комунікативні компоненти.

Також було проведене комплексне логопедичне обстеження за дев'ятьма напрямками мовленнєвої діяльності: розуміння мовлення, фонематичне сприймання, мовленнєва грамота, словотворення, фонематичний аналіз і синтез, слухова увага і сприймання, повторення слів, сприймання складів та фонематична диференціація. Аналіз показав, що у дітей спостерігається варіативність рівня мовленнєвої компетентності — від низького до високого, що підтверджує необхідність комплексного підходу в корекції. Методики, орієнтовані на всебічний розвиток мовлення, сприяють покращенню загального рівня мовленнєвої компетентності.

Дослідження демонструє, що застосування різних логопедичних методик у системі інклюзивного навчання є ефективним для покращення мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку з різними особливими освітніми потребами. Важливо комбінувати вправи, які розвивають як імпресивне, так і експресивне мовлення, а також охоплюють усі ключові напрями мовленнєвої діяльності для досягнення найкращих корекційних результатів.

Таким чином, застосування логопедичних методів у процесі інклюзивного навчання є дієвим засобом для покращення мовленнєвого розвитку дошкільників. Використання спеціальних вправ, індивідуального підходу та поєднання логопедичних методик з арттерапією сприяє підвищенню рівня мовленнєвої компетентності дітей, що, своєю чергою, полегшує їхню інтеграцію в освітнє середовище. Результати дослідження підтверджують необхідність продовження логопедичної роботи для усунення мовленнєвих труднощів та сприяння повноцінному розвитку дошкільників в умовах інклюзивного навчання.

Висновки до розділу 2

Логопед у закладі дошкільної освіти з інклюзивною формою навчання виконує комплексну роль, поєднуючи діагностику, корекцію та розвиток мовлення дітей з особливими освітніми потребами. Його робота базується на індивідуальному підході до кожного вихованця, співпраці з вихователями, батьками та іншими спеціалістами (психологами, дефектологами), що забезпечує ефективну мовленнєву корекцію. Логопед використовує сучасні методи навчання, адаптовані до потреб дітей, що сприяє їхній соціалізації та розвитку комунікативних навичок.

Технології та методики логопедичної діагностики в інклюзивних групах передбачають комплексне обстеження мовленнєвого розвитку дошкільнят, включаючи оцінку фонетико-фонематичних процесів, лексико-граматичної будови, зв'язного мовлення та просодики. Використовуються стандартні тести, спостереження, аналіз спонтанного мовлення, а також інтерактивні методи, такі як арттерапія, ігрові та мультимедійні технології. Це дає змогу логопеду визначити індивідуальні труднощі дитини та розробити оптимальну корекційну програму.

Аналіз ефективності логопедичних методів у процесі інклюзивного навчання засвідчує їхню важливість для покращення мовленнєвого розвитку дошкільників. Дослідження підтвердили, що використання системного підходу, який поєднує індивідуальні та групові заняття, позитивно впливає на розвиток імпресивного та експресивного мовлення. Логопедичні методики сприяють розширенню словникового запасу, покращенню граматичних навичок, формуванню правильної вимови та комунікативних здібностей дітей, що є ключовими чинниками їхньої успішної адаптації в соціальному середовищі.

Отже, логопедична робота в умовах інклюзивного дошкільного навчання є невід'ємним елементом підтримки мовленнєвого розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Поєднання сучасних діагностичних методик, ефективних корекційних підходів і тісної співпраці з педагогами та батьками забезпечує якісне навчання та соціальну адаптацію дошкільників, сприяючи їхній успішній інтеграції в суспільство.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Логопедична діагностика є важливим етапом розвитку мовлення дітей дошкільного віку, оскільки дозволяє виявити мовленнєві порушення та своєчасно скоригувати їх. Вона сприяє формуванню правильної звуковимови, лексико-граматичних навичок, розвитку комунікативної компетенції та запобігає ускладненням у подальшому навчанні. Завдяки комплексному підходу діагностика допомагає визначити рівень мовленнєвого розвитку кожної дитини та розробити індивідуальні корекційні програми.

Особливості мовленнєвого розвитку дітей в інклюзивному середовищі зумовлені необхідністю адаптації до різних освітніх потреб вихованців. Діти з особливими освітніми потребами можуть мати затримку мовленнєвого розвитку, порушення артикуляції, фонематичного слуху, обмежений словниковий запас. У зв'язку з цим важливе значення має застосування індивідуального підходу, диференційованих методів навчання та інтеграції корекційної роботи у загальний освітній процес.

Основні методи та інструменти логопедичної діагностики в інклюзивних умовах включають спостереження, бесіди, аналіз мовлення, стандартні логопедичні тести, педагогічний експеримент, а також сучасні цифрові технології. Використання комплексних методів дозволяє отримати повну картину мовленнєвого розвитку дошкільника та обрати оптимальну корекційну стратегію.

Специфіка роботи логопеда в інклюзивному закладі дошкільної освіти передбачає не лише корекцію мовленнєвих порушень, а й співпрацю з вихователями, психологами та батьками. Логопед організовує індивідуальні та групові заняття, створює мовленнєво-розвивальне середовище, залучає дітей до інтерактивних ігор та вправ, що сприяють покращенню їхніх комунікативних навичок.

Технології та методики логопедичної діагностики в інклюзивних групах передбачають застосування дидактичних ігор, мультимедійних програм,

арттерапії, сенсорної інтеграції та кінезіологічних вправ. Використання інноваційних технологій робить діагностичний процес більш доступним і ефективним для дітей з різними мовленнєвими та когнітивними особливостями.

Аналіз ефективності логопедичних методів у процесі інклюзивного навчання засвідчує, що комплексний підхід до корекції мовлення сприяє значному покращенню мовленнєвих навичок дошкільників. Використання індивідуалізованих програм, адаптованих навчальних матеріалів та інтерактивних методів позитивно впливає на мовленнєвий розвиток та соціалізацію дітей.

Логопедична діагностика є ключовим інструментом виявлення та подолання мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку, особливо в умовах інклюзивної освіти. Вона дозволяє визначити рівень розвитку мовлення дитини, адаптувати навчальні стратегії та розробити ефективні корекційні програми.

В умовах інклюзивного дошкільного навчання важливим є поєднання традиційних та сучасних методик логопедичної діагностики, що забезпечує індивідуальний підхід до кожного вихованця. Використання інтерактивних технологій, мультимедійних програм та ігрових методів сприяє підвищенню мотивації дітей до мовленнєвого розвитку.

Отже, ефективна організація логопедичної роботи в інклюзивному середовищі сприяє гармонійному мовленнєвому та соціальному розвитку дошкільників. Співпраця логопеда з педагогами, батьками та спеціалістами корекційної освіти забезпечує комплексну підтримку дітей та сприяє їхній успішній інтеграції у суспільство.

Систематичне використання логопедичних методик у закладах дошкільної освіти з інклюзивним навчанням дає змогу не лише виявити мовленнєві порушення на ранніх етапах, але й значно підвищити рівень комунікативної компетентності дітей. Практичні заняття, адаптовані під

індивідуальні особливості кожної дитини, формують міцний фундамент для подальшого навчання в школі та соціалізації.

Впровадження інноваційних підходів у логопедичну діагностику, таких як використання мультимедійних засобів, арттерапевтичних технік та інтегрованих вправ, забезпечує більш ефективний та різносторонній розвиток мовлення. Це особливо важливо для дітей з особливими освітніми потребами, адже сприяє адаптації навчального процесу до їхніх специфічних можливостей і потреб.

Таким чином, успішність інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти значною мірою залежить від якісної та своєчасної логопедичної діагностики. Вона є фундаментом для побудови індивідуальних корекційних програм, що забезпечують не лише розвиток мовлення, а й формування позитивної мотивації до навчання, підтримку емоційного стану та інтеграцію дитини у колектив.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артамонова О. П. Сучасні логопедичні методики. 2020. URL: <https://vseosvita.ua/library/statta-sucasni-logopedicni-metodiki-296697.html>
2. Ашембрер І. В. Організація корекційно-логопедичного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного освітнього середовища. Чернівці, 2021. 103 с. URL: https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3763/educ_2022_088.pdf?sequence=1&isAllowed=y
3. Блеч Г. О. Програмно-методичне забезпечення з розвитку мовлення дітей дошкільного віку з інтелектуальними порушеннями. 2024. № 12. С. 19-25. URL: <http://surl.li/fihygi>
4. Вальцер І. О. Корекція мовлення дітей середнього дошкільного віку з дислалією засобами огоритміки: кваліфікаційна робота магістра спеціальності 016 «Логопедія» / наук. керівник І. В. Татьянчикова. Запоріжжя: ЗНУ, 2024. 71 с. URL: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/handle/12345/24868>
5. Грищенко Г. Особливості організації логопедичної роботи в системі психолого-педагогічного супроводу дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами. 2024. С. 264-269. URL: <https://kttmdiso.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/80/2024/07/zbirnyk-22.05.2024.pdf#page=264>
6. Гуріна Т. О. Використання методики «Діагностика розумового розвитку дітей раннього віку» для діагностики інтелектуальних порушень у дітей в системі раннього втручання. Актуальні питання спеціальної, інклюзивної і здоров'язбережувальної освіти: зб. наук. пр. [матеріалів круглого столу 20 жовт. 2022 р.]. Харків. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди [та ін.; за заг. ред. Ю. Д. Бойчука]. Харків, 2022. С. 30-34. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/9320>
7. Дудник Н. А. Аспекти інклюзивної освіти в закладі дошкільної освіти. Умань, 2020. С. 178-182. URL:

<https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/123456789/12301/1/%D0%94%D1%83%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf>

8. Ілляшенко Т. Проблеми впровадження інклюзивного навчання і психолого-педагогічний супровід дітей із затримкою психічного розвитку. Київ, 2021. С. 1-8. URL: <http://surl.li/nnrbkz>

9. Інноваційні логопедичні технології у роботі з дітьми з ООП. На урок. URL: <https://naurok.com.ua/stattya-innovaciyni-logopedichni-tehnologi-u-roboti-z-ditmi-z-oor-384939.html>

10. Кладницька В. П. Підготовка майбутніх логопедів до інноваційної діяльності. Чернівці, 2022. 104 с. URL: https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6286/educ_2023_018.pdf?sequence=1&isAllowed=y

11. Коваленко В. Є. Підготовка майбутніх корекційних педагогів до роботи в умовах інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка: педагогічні науки*. 2018. № 8 (322), листопад. Ч. 2. С. 47-55. URL: <https://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/handle/123456789/7710>

12. Коваль Л. В. Навчальна програма: Технології навчання дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного середовища [Навчальний матеріал] 2020. 47 с. URL: <http://surl.li/psaciz>

13. Коваль-Бардаш Л. Організаційно-методичні аспекти логопедичного супроводу у здо з інклюзивним навчанням. Київ, 2023. С. 76-80. URL: <http://surl.li/hrxyxu>

14. Комунальна установа «Меденицький інклюзивно-ресурсний центр» Маневицької селищної ради Дрогобицького району Львівської області. URL: <https://ircenter.gov.ua/irc/view/id/85261>

15. Комунальна установа «Меденицький інклюзивно-ресурсний центр» Меденицької селищної ради Дрогобицького району Львівської області. URL: <https://clarity-project.info/edr/44552223>

16. Котлова Л., Лізунова В. Ю. Раннє втручання як ефективна практика у діагностиці РАС. Умань, 2023. С. 127-128. URL: <http://surl.li/bsavnl>
17. КУ «МЕДЕНИЦЬКИЙ ІПЦ». URL: <https://opendatabot.ua/c/44552223>
18. Ленів З. Діагностика усного мовлення старших дошкільників засобами арттерапії: Навчально-методичний посібник. Видання друге: доповнене й перероблене, Львів: СПОЛОМ, 2023. 55 с. URL: file:///C:/Users/Admin/Downloads/%D0%9F%D0%9E%D0%A1%D0%86%D0%91%D0%9D%D0%98%D0%9A%20%D0%9B%D0%B5%D0%BD%D1%96%D0%B2_6e4081ac-c5fa-451f-8811-353adf56f221.pdf
19. Луканьова Л. Організація освітньо-корекційного процесу в умовах дошкільного закладу з інклюзивним навчанням. Інноваційна педагогіка, 2024. № 68, Т. 2, С. 88-93, URL: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/68.2.18>
20. Лященко В. Підходи до розвитку професійної компетентності фахівців інклюзивно-ресурсних центрів у післядипломній освіті. 2021. С. 224-228. URL: https://aphn-journal.in.ua/archive/43_2021/part_2/43-2_2021.pdf#page=224
21. Миронова С. П. Нова українська школа: особливості організації освітнього процесу учнів початкової школи в інклюзивних класах: навч.-метод. посіб. Тернопіль: Астон, 2020. 176 с. URL: <http://library.megu.edu.ua:8180/jspui/handle/123456789/3528>
22. Мілевська О. П., Бомбик В. М. Фонологічна компетентність дошкільника у контексті логопедичної діагностики. Чикаго, 2022. С. 441-447. URL: <http://surl.li/xruljd>
23. Погребняк В. О. Особливості логопедичної роботи в закладах дошкільної освіти з інклюзивною формою навчання. Науковий часопис. Випуск 45. Корекційна педагогіка. 2023. С. 81-86. URL: <https://sj.udu.edu.ua/index.php/kpsp/article/view/1672/1391>
24. Рання логопедична корекція: навч.-метод. посіб./ МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини, Каф. спец. та інклюзивної

освіти; уклад. Л. А. Черніченко. Умань: Візаві, 2020. 150 с. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/123456789/13802>

25. Рібцн Ю. В. Корекційна робота з розвитку мовлення дітей п'ятого року життя із фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення. Київ, 2012. 262 с. URL: <https://f.osvita.city/file/64/programno-metodichniy-kompleks-dlya-ditey-z-ffnm2.pdf>

26. Рудницька-Юрійчук І. Логопедична допомога в системі освіти України. Чернівці, 2024. С. 141-145. URL: <http://surl.li/pxdaru>

27. Савченко Ю. Особливості інклюзивної дошкільної освіти. Наука. Освіта. Молодь. 2021, Ч. 2. С. 130-132. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/stud_konferenzia/2021/2/45.pdf

28. Скірко Г. З., Чорна Г. В. Педагогічні умови інтеграції дітей з особливими освітніми потребами у сучасний заклад дошкільної освіти. Дошкільна педагогіка. 2022. Випуск 46. С. 225-229. URL: <http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2022/46/45.pdf>

29. Скориченко В. Р., Жадленко І. О. Розвиток комунікації у дітей дошкільного віку з порушенням аутистичного спектра. 2018. С. 146-147. URL: <http://surl.li/xqrfhe>

30. Славінська О. Логопедичне обстеження (логопедичний альбом українською). 2016. <https://surl.li/tbkmul>

31. Соха Н. В. Необхідність та значення ранньої діагностики і профілактики мовленнєвих порушень. Запоріжжя, 2021. С. 153-155. URL: <http://surl.li/cetxda>

32. Танчук Н. В. Підготовка майбутнього вчителя-логопеда до командної професійної діяльності в умовах інклюзії. Рукопис. Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти «магістр» зі спеціальності 016 Спеціальна освіта. Чернівецький нац. ун-т імені Юрія Федьковича. Чернівці, 2024. 104 с. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/handle/123456789/11458?show=full>

33. Тичина К. О. Спеціальні методики навчання і розвитку дітей з порушенням мовлення. Змістовий модуль «Теорія і методика ігрової

діяльності дітей з ТПМ» [Навчально-методичні матеріали]. 2019. 13 с. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/26816/>

34. Федірко Г. І. Підготовки майбутніх вчителів-логопедів до застосування інформаційних технологій у професійній діяльності. Рукопис. Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти «магістр» зі спеціальності 016 Спеціальна освіта. Чернівецький нац. ун-т імені Юрія Федьковича. Чернівці, 2024. 94 с. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/handle/123456789/11460?show=full>

35. Федоренко С., Погребняк В. Шляхи оптимізації соціальної адаптації дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення в інклюзивних групах закладу дошкільної освіти. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови.*, 2024. № 2 (25), С. 259-271. URL: <https://doi.org/10.33189/epsn.v2i25.270>

36. Цегельник Т., Поліщук В. Роль вчителя-логопеда у психолого-педагогічному супроводі дітей дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення. *Освіта. Інноватика. Практика*, 2023. № 11 (10), С. 50-55. URL: <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol11i10-007>

37. Чеботарьова О. В., Блеч, Г. О., Гладченко І. В., Бобренко І. В., Трикоз, С. В., Мякушко О. І., Сухіна І. В., Бабій Н. С., Цимбалюк Н. П., Лукачук І. Д. Програма розвитку дітей раннього та дошкільного віку з інтелектуальними порушеннями [Навчальний матеріал]. 2023. 438 с. URL: <http://surl.li/naglis>

38. Чекан О. І. Інклюзивна освіта в дошкільних закладах України: стан, специфіка та програмно-методичне забезпечення. 2024. С. 224-255. URL: http://dspace-s.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/11650/1/INCLUSIVE_EDUCATION.pdf

39. Черніченко Л. А. Підготовка майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти. Умань, 2020. 330 с. URL: <http://surl.li/dgkaby>

40. Черніченко Л. А. Теорія і практика професійної підготовки логопедів до інноваційної діяльності в інклюзивній дошкільній освіті: монографія. МОН України, Уманський держ. пед. ун-т. імені Павла Тичини, 2021. 188 с. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/123456789/13950>

41. Шпак В. П., Нінова Т. С. Сучасний стан системи спеціальної освіти Черкащини: досвід і перспективи розвитку. *Імідж сучасного педагога*, 2023. № 1 (208), С. 71–80. URL: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-1\(208\)-71-80](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-1(208)-71-80). <https://isp.pano.pl.ua/article/view/273827>

42. Якимчук Г. В. Комплексний підхід в оцінюванні мовленнєвих компетенцій дітей дошкільного віку. Київ, 2019. С. 225-227. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/241308663.pdf>

ДОДАТКИ

Додаток А

Артикуляційна гімнастика та тестові вправи в роботі з інклюзивною групою дошкільнят

Артикуляційна гімнастика – це комплекс вправ, спрямований на зміцнення та розвиток органів мовлення (язик, губи, щоки, піднебіння). Особливо важливе застосування артикуляційної гімнастики в інклюзивних групах, де можуть навчатися діти з порушеннями мовлення, ДЦП, аутизмом, затримкою психомовного розвитку тощо.

Мета артикуляційної гімнастики:

1. Поліпшення координації рухів мовленнєвих органів.
2. Підготовка артикуляційного апарату до правильної вимови звуків.
3. Покращення контролю дихання під час мовлення.
4. Стимуляція роботи м'язів ротової порожнини.

При виконанні вправ необхідно враховувати індивідуальні можливості кожної дитини. Важливо створити доброзичливу атмосферу та використовувати ігрові методики, що сприятимуть зацікавленості дітей:

1. Розминка губ і язика:

Вправа «Посмішка»

- Посміхнутися, не показуючи зубів, утримувати положення 5 секунд.
- Посміхнутися, показуючи зуби, утримувати 5 секунд.
- Повторити 5 разів.

Вправа «Трубочка»

- Витягнути губи вперед у формі «трубочки», утримувати 5 секунд.
- Повторити 5 разів.

Вправа «Черепашка»

- Зробити губи широкими (як у посмішці), потім зімкнути губи трубочкою.

- Повторити 5 разів у повільному темпі.

2. Вправи для зміцнення язика:

Вправа «Годинник»

- Висунути язик вперед і рухати ним вправо-вліво, імітуючи маятник годинника.

- Повторити 10 разів.

Вправа «Конячка»

- Присмоктати язик до піднебіння і відпустити, щоб пролунав звук цокоту.

- Повторити 10 разів.

Вправа «Голочка»

- Висунути язик вперед і зробити його вузьким.
- Повторити 5 разів.

Вправа «Лопатка»

- Висунути язик і зробити його широким.
- Повторити 5 разів.

3. Вправи для щік і піднебіння:

Вправа «Надуй кульку»

- Надувати щоки та здувати їх по черзі.
- Повторити 5 разів.

Вправа «Полоскання»

- Імітувати полоскання рота повітрям.
- Повторити 5 разів.

4. Тестові вправи для оцінки моторики мовленнєвого апарату:

1. Вправа «Повтори за мною»

- Дитині показують рухи язиком та губами, і вона має повторити їх.

Якщо виникають труднощі, це свідчить про слабкість артикуляційного апарату.

2. Вправа «Хто швидше?»

- Дітям пропонують по черзі виконати вправи («Посмішка», «Трубочка», «Конячка»), заміряючи час.

3. Вправа «Міміко-гімнастика»

- Дітям пропонують показати різні емоції за допомогою рухів обличчя.

Методичні рекомендації для роботи з інклюзивною групою:

- Використовувати дзеркало, щоб дитина могла бачити свої рухи.
- Виконувати вправи в ігровій формі.
- Використовувати мотиваційні методи: малюнки, картинки, улюблених персонажів.

- Враховувати темп розвитку кожної дитини та не перевантажувати.
- Виконувати гімнастику регулярно (щодня по 5-10 хвилин).

Застосування артикуляційної гімнастики в інклюзивній групі дозволяє покращити мовлення дітей, стимулює правильну вимову звуків і сприяє загальному мовленнєвому розвитку.

Серія №1. Обстеження імпресивного мовлення

На формування експресивного усного мовлення впливає стан сформованості імпресивного мовлення. Тому нами пропонуються завдання, що дають уявлення про наявність у пасивному словнику дитини іменників, дієслів, прикметників та сформованість розуміння дитиною зверненого до неї мовлення.

Завдання 1. Визначення обсягу та якості пасивного словника.

Мета: Визначити вміння дитиною уважно слухати слова та показувати відповідні малюнки, як показника розуміння далеких та близьких за звучанням і значенням назв, дій, чи ознак предметів.

Хід виконання завдання. Дитині пропонувалось послухати уважно та показати на малюнку предмет, дію, чи ознаку яку називав експериментатор. На кожному малюнку зображено по три предмети, дії, чи ознаки.

Інструкція для дитини: «Поглянь уважно на малюнок і показуй, будь ласка те, що я називатиму».

Діагностичний матеріал: набір малюнків на яких зображено:

— далекі за звучанням і значенням назви предметів:

1) портфель, лящ, вантажівка;

2) фарби, глечик, ворота. — далекі за звучанням і близькі за значенням предмети та професії:

3) кран, сівалка, ескаватор;

4) вчитель, художник, диригент. — близькі за звучанням слова:

5) сніг, сніговик, сніжинка;

6) малюнок, малює, малюк. — далекі та близькі за значенням і звучанням дії:

7) будує, лікує, грає.

8) виходить, обходить, входить; — далекі та близькі за значенням ознаки

(Додаток Д):

9) сумний, веселий, здивований;

10) рудий, червоний, рум'яний.

Завдання 2. Визначення розуміння інструкцій, виражених фразою.

Мета: Визначити розуміння дитиною простих речень і складних логікограматичних конструкцій і підбір до них відповідних малюнків, як показника сформованості слухової уваги до зверненого мовлення та відсутності імпресивного аграматизму.

Хід виконання завдання. Дитині пропонується кілька малюнків із зображеннями певних дій, чи положень.

Інструкція для дитини: «Послухай уважно і покажи, будь ласка, картинку на якій це намальовано».

Діагностичний матеріал: Малюнок на якому зображено:

— чотири сюжетні картинки:

- 1) Мама одягає Олю;
- 2) Бабуся вишиває рушник;
- 3) Оля одягає ляльку;
- 4) Бабуся одягає Олю.

— чотири картинки з ящиком і коробкою в різних положеннях один відносно одного:

- 1) Ящик за коробкою;
- 2) У ящику коробка;
- 3) Ящик перед коробкою;
- 4) На коробці ящик.

Завдання 3. «Малювання листа від Художника-чарівника».

Мета: виявити рівень розуміння звернутої до дитини зв'язної розповіді та стан творчої уяви, як показника сформованості імпресивного мовлення та креативних здібностей.

Хід виконання завдання: Після кожного прочитаного експериментатором речення дитина малює те, що почула. Під час виконання дитиною малюнка звучить приємна музика Антоніо Вівальді з циклу «Пори року» – «Весна».

Діагностичний матеріал: Аркуш паперу А4 з намальованим горбочком землі та річкою.

Інструкція до дитини: «Я буду читати, що написав до нас у листі Пізнайко, а ти — малюй:

- 1) На горбочку стоїть хатинка.
- 2) Через річку побудовано міст.
- 3) По річці пливе човен.
- 4) Із води виглядає великий сом.
- 5) Крізь хмаринку проглядають промінчики сонця».

Інтерпретація результатів виконання 1-3 завдання здійснювалася за вказаними раніше критеріями. Кожному рівневі відповідає певна кількість балів.

Співвідношення набраних балів та рівнів сформованості компонентів мовленнєвої системи

Бали	Рівні
1	Низький
2	Середній
3	Достатній
4	Високий

Високий рівень – кожне речення дитина відтворила на малюнку точно та правильно відповідно до змісту. Малюнок чіткий, яскравий та охайний. Оцінюється у 4 бали.

Достатній рівень – зміст речень на малюнку відтворено з незначними неточностями, що стосуються форми чи розміру предметів. Оцінюється у 3 бали.

Середній рівень – більша половина речень відтворена на малюнку не правильно, або предмети намальовані не у відповідному розташуванні один до одного. Оцінюється у 2 бали.

Низький рівень – завдання виконано із значними помилками, малюнок нечіткий, або дитина відмовилась малювати. Оцінюється в 1 бал.

Серія №2. Обстеження експресивного мовлення

1. Обстеження фонетико-фонематичних процесів.

Завдання 1.1. «Тест фонематичного слуху».

Мета: визначити вміння чути на фонологічному рівні відмінність між словами, що відрізняються однією фонемою, називати це слово та пояснювати чим воно відрізняється, як показника сформованості фонематичного сприймання та елементів фонематичного аналізу.

Хід виконання завдання. Тест включає чотири завдання. Перше завдання — ознайомлювально-тренувальне (його результати не враховуються при виставленні оцінок за виконання даного тесту), інші три завдання — залікові.

Інструкція для дитини: «Пограємося сьогодні в школу: ти будеш учителем, а я учнем. Я буду повторювати певне слово, а якщо зіб'юся, зроблю помилку, і ти почуєш інше слово, одразу ж вдаряєш долонькою по столу – ось так (показати). Цим ти, начебто, вкажеш мені на мою помилку. А далі назвеш те слово, яке я сказала помилково неправильно, та визначиш яка в ньому була «помилка»:

1. Коса, коса, коса, коса, коса, коса, коса, коса, коза, коса, коса, коса.
2. Дім, дім, дім, дім, дим, дім, дім, дім, дім, дім, дім, дім, дім, дім.
3. Ситий, ситий, ситий, ситий, ситий, ситий, ситий, ситий, шитий, ситий, ситий.
4. Рак, рак, рак, рак, рак, рак, лак, рак, рак, рак, рак, рак, рак, рак, рак».

Якщо в тому чи іншому ряду при звичайному темпі промовляння (одне слово за одну секунду) дитина не змогла виявити «зайве» слово чи припустилася помилки, то через 1-2 наступних завдання треба знову повернутися до цього ряду, повторивши його в дещо повільнішому темпі (одне слово за 1,5 секунди). При наявності помилок оцінка за виконання тесту виставляється по тому завданню, яке виконане найгіршим чином (тобто помилки, допущені в декількох завданнях, не додаються).

Інтерпретація результату виконання завдання:

Високий рівень – в усіх завданнях з першого пред’явлення дитина вчасно вдарила долонею по столу, правильно назвала „зайве” слово та пояснила свою відповідь. Оцінюється у 4 бали.

Достатній рівень – дитина помітила «зайве» слово при звичайному темпі, але відразу не вдарила долонею по столу — «зайве» слово назвала лише після прослуховування всього ряду. Оцінюється у 3 бали.

Середній рівень – дитина помітила «зайве» слово тільки при повторенні ряду в уповільненому темпі. Оцінюється у 2 бали.

Низький рівень – у жодному завданні дитина не змогла правильно помітити «зайве» слово, незважаючи на повторне, уповільнене пред’явлення словесного ряду. Оцінюється в 1 бал.

Завдання 1. 2. «Слова, картинки, звуки».

Мета: з’ясувати вміння визначати дитиною наявність заданого звука в словах та підбирати картинки на заданий звук, як показника рівня сформованості фонематичного аналізу та уявлення.

Хід виконання завдання: Для виконання даного завдання дитині спочатку необхідно визначити наявність заданого звука в словах (фонематичний аналіз), а потім відібрати картинки з певним звуком без звукового оформлення назви предмету на картинці, а тільки спираючись на уявлення фонемного складу слова (фонематичне уявлення).

Інструкція для дитини №1: «Я називатиму різні слова, а тобі потрібно уважно послухати та визначити чи є в них заданий звук. Коли почуєш заданий звук – плесни у долоні – ось так (показати).

Наприклад: визначити наявність звука [з] у словах: зайчик, коза, ніс, віз, косуля, зозуля, каструля». Діагностичний матеріал: набір слів: — для визначення звука [ж]: жук, зубр, ложка, ніж, ніс, масаж, кішка; — для визначення звука [р]: калина, картина, пил, кріт, сир, єнот, ремонт.

Інструкція для дитини № 2: «Перед тобою знаходяться різноманітні картинки. Я буду називати певний звук, а ти мовчки відбереш тільки картинки

із зображеннями тих предметів, у назвах яких є заданий звук. Слухай уважно! Звук – «А»».

Діагностичний матеріал: 8 предметних картинок по 4 картинки з предметами у назвах яких є задані звуки у різних положеннях (на початку, по середині, в кінці слова): — для підбору на звук [а]: акваріум, ялинка, корабель, коза; — для підбору на звук [с]: слон, проліски, ліс, сито.

Інтерпретація результату виконання завдання:

Високий рівень – в усіх словах дитина чує наявність звука, підбирає правильно картинки до кожного звука. Оцінюється у 4 бали.

Достатній рівень – дитина припускається помилок, але сама їх виправляє. Оцінюється у 3 бали.

Середній рівень – дитина завдання виконує за допомогою дорослого, часто допускає помилки. Оцінюється у 2 бали.

Низький рівень – дитина не розуміє суті завдання, виконує не правильно, не відбирає відповідних картинок. Оцінюється в 1 бал.

Завдання 1. 3. «Цікаві слова».

Мета: Визначити вміння вимовляти слова зі складною звукоскладовою будовою, як показника сформованості звукоскладової структури слова.

Хід виконання завдання. Дане завдання є особливо доцільним у логопедичному обстеженні дітей із дизартрією та заїканням, оскільки, саме у них виникають значні труднощі під час вимови слів зі складною звукоскладовою структурою. У цьому завданні ми пропонували дитині повторювати за експериментатором слова зі складною складовою структурою. Фіксувався, також, стан звуковимови дітей. Паралельно велось спостереження за невербальними проявами в дітей у зв'язку із психомоторними проблемами, що виникали під час виконання даного завдання (допоміжні рухи, гіперкінези, сінкenezії, ехолалії та ін.).

Інструкція для дитини: «Слухай уважно та повторюй за мною слова: Жонглер, баскетбол, дзеленчати, кінотеатр, міліціонер, космонавт, нафтопровід, скакалка, норматив, портфель».

Інтерпретація результату виконання завдання:

Високий рівень – чітке і правильне відтворення усіх слів. Звуковимова у нормі. Оцінюється у 4 бали.

Достатній рівень – поскладове напружене або уповільнене відтворення слів, але без порушення звукоскладової структури. Оцінюється у 3 бали.

Середній рівень – порушення звукоскладової структури при вимові більшої половини слів (заміна, спотворення, пропуски, перестановки звуків і складів), затинання. Оцінюється у 2 бали.

Низький рівень – грубі порушення звукоскладової структури слова (контамінації, персеверації, елізії, антиципації, уподібнення складів), затинки, що роблять неможливим відтворення слова. Оцінюється в 1 бал.

2. Обстеження лексико-граматичної будови мовлення.

Завдання 2.1. «Тест словника»

Мета: виявити вміння пояснювати дитиною розуміння значень слів, як показника обсягу та якості словника, рівня сформованості семантики, лексико-граматичних категорій, парадигматичних та асоціативних зв'язків слів.

Хід виконання завдання: Дане завдання побудоване за принципом вибіркової: береться певна сукупність слів (10) і визначається, які з них дитині відомі, та як вона може пояснити їх значення. На основі отриманих відповідей можемо судити про лексичний запас дитини загалом, а також про вміння обґрунтовувати свою відповідь фразою та узгоджувати слова у реченнях. Дане діагностичне завдання пропонує набір із 10 слів, які є розташовані в порядку від конкретних простих до все більш абстрактних, складніших понять. Якщо дитина не може дати словесної відповіді, то експериментатор пропонує їй намалювати предмет або показати значення цього слова за допомогою жестів або рухів.

Діагностичний матеріал: Набір слів: Літак, молоток, книжка, плащ, пір'я, друг, стрибати, розділяти, бити, гострий.

Інструкція для дитини: «Я буду називати тобі слово, а ти пояснюватимеш, що воно означає.

Наприклад: лист – це папір, на якому можна написати про себе та надіслати в конверті поштою. Якщо ти знаєш і розумієш значення слова, але не можеш пояснити, – тоді намалюй, або покажи».

Інтерпретація результату виконання завдання:

Високий рівень – дитина дає визначення усіх слів з точним розумінням семантичного значення, дотримуючись правил відмінювання, узгодження, керування, що наближається до наукового (тобто таке, в якому є вказівка на рід та окремі видові ознаки). Оцінюється у 4 бали.

Достатній рівень – дитина словесно, граматично правильно описує предмети, використовує поширені речення, наприклад, «велосипед»: на ньому катаються, у нього є два колеса, а буває й більше — два великих і одне маленьке. Оцінюється у 3 бали.

Середній рівень – розуміє значення слова, але своє розуміння може виразити тільки одним словом-поясненням, або за допомогою малювання чи жестів. Оцінюється у 2 бали.

Низький рівень – відсутність розуміння слова. Дитина говорить, що не знає значення слова або неправильно пояснює його зміст. Оцінюється в 1 бал.

Завдання 2.2. «Який? Яка? Яке? Які?»

Мета: визначити рівень розвитку словотворення за допомогою прикметників, сформованості синтагматичних зв'язків між словами, вміння добирати синоніми, а також розвиток сенсорики та уяви дітей.

Хід виконання завдання: Дитині необхідно дібрати якомога більше слів, що відповідають на запитання: який, яка, яке, які? (можна з опорою на малюнок).

Діагностичний матеріал: Малюнки на яких зображені: чайник, крокодил, груша, ялинка, пальто, море, квіти, ножиці, фарби.

Інструкція для дитини: «Слухай уважно і добирай слова-ознаки до кожного слова, наприклад: Який? Дощ – проливний, сильний, густий, рясний...Дай відповідь на питання»:

1) Який? – чайник, крокодил, вітер?;

- 2) Яке? – пальто, море, слово?;
- 3) Яка? – груша, ялинка, музика?;
- 4) Які? – квіти, ножиці, звуки?

Інтерпретація результату виконання завдання:

Високий рівень – дитина самостійно підбирає до кожного слова по 4-5 прикметників, правильно узгоджує їх з іменниками. Оцінюється у 4 бали.

Достатній рівень – дитина підбирає до кожного слова по 3-4 прикметники, деколи користується допомогою дорослого. Оцінюється у 3 бали.

Середній рівень – дитина підбирає 1-2 слова-ознаки тільки з опорою на наочність, часто помиляється, або описує тільки за одною ознакою, трапляються аграматизми. Оцінюється у 2 бали.

Низький рівень – підбирає дуже мало прикметників, або взагалі не розуміє суті завдання. Оцінюється в 1 бал.

Завдання 2.3. «Скажи навпаки».

Мета: Дослідити використання дітьми антонімів, побудову словосполучень, вживання префіксів, а також рівень сформованості словесно-логічного та абстрактного мислення.

Хід виконання завдання: Експериментатор називає дитині по черзі 8 словосполучень і пропонує підібрати слова-антоніми.

Інструкція для дитини: «Послухай уважно і скажи навпаки, наприклад: повільний танець – швидкий танець».

- 1) сильний вітер;
- 2) високий дім;
- 3) хлопчик прибіг;
- 4) літак полетів;
- 5) дівчинка сміється;
- 6) зайчик захворів;
- 7) сонячний день;
- 8) хороший вчинок.

Інтерпретація результату виконання завдання:

Високий рівень – дитина самостійно та правильно підбирає слова з протилежним значенням. Оцінюється у 4 бали.

Достатній рівень – дитина підбирає слова-антоніми. Помиляючись – сама себе виправляє. Оцінюється у 3 бали.

Середній рівень – дитина самостійно антоніми не підбирає, а тільки за допомогою експериментатора. Оцінюється у 2 бали.

Низький рівень – підбирає дуже мало слів з протилежним значенням, у більшості випадків не правильно, або взагалі не розуміє суті завдання. Оцінюється в 1 бал. 3.

3. Обстеження комунікативних навичок у різних формах зв'язного мовлення з його просодичним оформленням.

Завдання 3.1. «Нісенітниці».

Мета: Обстежити вміння дітей помічати нісенітницю в зображеній ситуації, аргументовано розповідати про зображене на малюнку, та чому так не буває.

Хід виконання завдання: Експериментатор пропонує дитині уважно розглянути малюнок з пропозицією розповісти, що на ньому намальовано; чи буває так як намальовано. Діагностичний матеріал: сюжетний малюнок на якому зображено несумісні в реальності явища: кошеня, що виглядає із яєчної шкарлупи в пташиному гнізді.

Інструкція для дитини: подивись уважно на малюнок, скажи, що на ньому намальовано і поясни, буває так в житті чи не буває. Інтерпретація результату виконання завдання:

Високий рівень – дитина відразу ж помічає нісенітницю, аргументовано доказує чому так не може бути. Оцінюється у 4 бали.

Достатній рівень – дитина помічає нісенітницю, розповідає спочатку що намальовано на малюнку, а потім – чому такого не може бути. Оцінюється у 3 бали.

Середній рівень – дитина помічає нісенітницю, але може пояснити чому так не буває тільки за допомогою експериментатора. Оцінюється у 2 бали.

Низький рівень – дитина не може пояснити чому так не буває в житті, або взагалі не розуміє суті завдання. Оцінюється в 1 бал.

Завдання 3.2. «Придумай казку».

Мета: дослідити мовленнєву творчість дитини, діалоґічне мовлення з його просодичним оформленням, а також виявити вміння дітей упізнавати героїв казок і відносини між ними.

Хід виконання завдання: Дитині пропонується роздивитись малюнок, пригадати з якої казки персонажі зображені, і хто – зайвий. А потім, придумати казку «Лисиця та журавель» на новий лад, ввівши нового персонажа – Вовка.

Діагностичний матеріал: Сюжетний малюнок-ілюстрація до української народної казки «Лисиця та журавель» із зображенням персонажів казки та Вовка. Інструкція для дитини: «Подивись уважно на малюнок, з якої казки зображені герої? А хто тут зайвий? Як ти думаєш, що буде далі, якщо до Лисиці та Журавля у казці приєднається Вовк? Придумай свою казку».

Інтерпретація результату виконання завдання:

Високий рівень – дитина відразу ж називає героїв казки та зайвий персонаж, із ініціативою придумує нову казку, формує яскраві уявні образи, моделює діалоги між героями, логічно пов'язує події в контексті розповіді. Встановлює причинно-наслідкові зв'язки, розкриває думку послідовно, сюжет казки цікавий, мовлення насичене епітетами, порівняннями, метафорами, інтонаційно забарвлене, голос гучний, тембрований. Оцінюється у 4 бали.

Достатній рівень – дитина називає зайвий персонаж, проявляє емоційну зацікавленість до пропозиції придумати свою казку, розвиває нову сюжетну лінію, але розповідь характеризується наявністю простих, однотипних речень, не достатньо забарвлене інтонаційно. Оцінюється у 3 бали.

Середній рівень – дитина визначає зайвий персонаж за допомогою експериментатора, придумує сюжет нової казки, але події казки розвиваються відокремлено: або Лисиця взаємодіє з Вовком, або тільки Журавель. Бідний

словниковий запас, фраза аграматична. Мовлення монотонне, слабо модульоване з порушеним темпом і ритмом. Оцінюється у 2 бали.

Низький рівень – дитина не може назвати зайвий персонаж і не знає з якої казки герої, тільки перелічує назви звірів яких бачить на малюнку. Не придумує казки навіть за навідними запитаннями експериментатора, або відмовляється виконувати завдання. Оцінюється в 1 бал.

Завдання 3.3. «Якою стане Калячка-Малячка».

Мета: Дослідити вміння дітей вигадувати та логічно продовжувати закінчення казки про фантастичного персонажа, як показника сформованості зв'язного мовлення та його просодичного (темпо-ритміко-інтонаційного) оформлення, а також вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки і в логічній послідовності будувати творчу розповідь. Це багатогранне завдання допомагає також у визначенні стану розвитку фантазії, уяви дітей та дрібної моторики пальців рук.

Хід виконання завдання: Суть завдання полягає у вигадуванні закінчення казки прослуханої у виконанні експериментатора на фоні класичної музики, а ще дитині пропонується виліпити уявний образ персонажу казки.

Діагностичний матеріал: Запис класичної музики, музичний центр, пластилін, дощечки.

Інструкція для дитини: «Сьогодні до нас у гості завітала казка. Але наша гостя – незвичайна. Цю казку ми з вами придумаємо самі. З чого ж нам почати?» (Зі слів „Жили-були...”). Щоб казка вийшла справжньою, – я її почну вигадувати, – а ви продовжите мою розповідь. (Звучить увертюра до балету Петра Чайковського „Лускунчик”). Тож я починаю... КАЗКА ПРО КАЛЯЧКУ-МАЛЯЧКУ Жила-була у деякій царстві, у деякій країні Калячка-Малячка. Жила вона у найнижчій шухляді письмового столу, там, де завжди було тихо і темно. Не було в неї ані друзів, ані знайомих – ні поговорити, ні пограти – нудно було Калячці-Малячці. Вирішила вона подорожувати. Вилізла з шухляди на стіл та озирнулася навколо. І, скажу я вам там таки було на що

подивитися! Чого тут тільки не було: олівці, пензлі, фарби, кольорова крейда, намистини, нитки, пластилін, тісто, глина... Бо мешкав у ній художник-чарівник. Саме той, який створює мультфільми.... А от що сталося далі із Калячкою-Малячкою, ви придумайте самі. Придумайте та виліпіть.

Інтерпретація результату виконання завдання:

Високий рівень – дитина проявляє емоційну зацікавленість до пропозиції продовжити казку, формує яскраві уявні образи та логічно пов'язує в контексті розповіді. Мовлення інтонаційно забарвлене, голос гучний, тембрований. Встановлює причинно-наслідкові зв'язки, розкриває думку послідовно, може моделювати казку поєднуючи її з героями інших казок. Ліпить абстрактного персонажа, придумує йому назву, вправно маніпулює ним, драматизує. Оцінюється у 4 бали.

Достатній рівень – дитина проявляє позитивне відношення до поставленого завдання, після прослуховування початку казки фантазує, придумує продовження логічно та по суті, але опис подій казки характеризується вузькістю та стандартністю, просодичне оформлення зв'язного висловлювання майже не порушене, ліпить охоче, досить вправно, як правило образ подібний до якогось знайомого звірятка чи предмета. Оцінюється у 3 бали.

Середній рівень – дитина зацікавлюється завданням, але коли поступає пропозиція продовжити сюжет казки, не може сформулювати свій задум вербально (будує 2-3, часто аграматичні фрази, не поєднані логічно), ніяковіє, просодичний бік мовлення порушений (голос тихий, слабо модульований, інтонаційно не забарвлений, трапляються затинки емоційного характеру); ліпить неохоче якусь фігуру, або просто мене в руках пластилін. Дрібна моторика не розвинута. Оцінюється у 2 бали.

Низький рівень – дитина слухає казку, але не проявляє ініціативи виліпити персонаж, навіть за навідними запитаннями не може продовжити казку, відсутній процес створення уявних образів. Або відмовляється виконувати завдання. Оцінюється в 1 бал

Логопедичне обстеження

1. Розуміння мовлення (розуміння інструкцій)

1.1. Виконання простих інструкцій:

- Обніми маму.
- Зачини двері.
- Пожалій ведмедика.
- Заплющ очі, візьми маму за руку.

1.2. Виконання вказівок з орієнтування на предмети:

- Покажи: де лялька, стіл, стілець.
- Посади: ляльку, ведмедика.
- Принеси: кубик, м'ячик.

1.3. Розпізнавання кольорів:

- Покажи: червоний, синій, зелений, жовтий квадрат.

2. Фонематичне сприймання

2.1. Визначення спільного звуку в словах:

- ОСА, СОМ, МИСКА, НІС
- КРАН, РИБА, СИН, МИР
- ПИЛКА, СТИЛ, ЛОЖКА

2.2. Повторюваний склад у словах:

- БАНАН, БАГАЖ, БАТОН, БАЛКОН
- БОРЩИК, ГОРЩИК, ДОЩИК
- КОЛИСАНКА, ПИСАНКА, МОВЧАНКА, ЧИТАНКА

2.3. Визначення першого та останнього звуку:

- аркуш, урна, осінь, кран, дріт, стіл, шпак, кіт, мак, сік, лис, око,

риба

2.4. Підрахунок кількості звуків у словах:

- мак, дах, сом, лоша, маки, налка, дірка, стіл, кран, столи, крани,

хустка, коржик

2.5. Порівняння слів за звуковим складом:

- сам — сом
- ком — лом
- сон — сом
- сон — син
- лис — ліс
- білка — булка

3. Мовленнєва грамота (усвідомлення структури речення)

3.1. Визначення кількості слів у реченні:

- «Діти рвали польові квіти»
- «Біля школи зелена ялинка»
- «Дідусь купив червоні яблука»

3.2. Визначення слова з наголосом:

- Знайди звук (або склад), на який падає наголос у словах з речень.

4. Словотворення

4.1. Складання слова з додаванням складу до звуку [р]:

- р + снігу
- р + помідо
- р + хо
- р + каси
- р + куха
- р + буква
- р + мухомор

4.2. Складання слова з додаванням звуку [ж] до складу:

- ж + асмин
- ж + овток
- ж + ук
- ж + унка
- ж + упан
- ж + ито
- ж + урнал

4.3. Додавання звуку до слова для утворення нового:

- буря → буряк
- рано → ранок
- коло → колос
- лоток → лоток
- сила → силач
- дист → дисти
- дуг → дуг...

5. Фонематичний аналіз і синтез

5.1. Утвори слово зі звуків (переставляючи, якщо потрібно):

- [і, п, р] → пір
- [к, і, р, п] → кріп
- [в, о, е, с] → овес
- [и, с, л] → лис
- [л, е, к, н] → клен

5.2. Визнач кількість голосних і приголосних у складах:

- У-А, ЛОИ, ЕУ-О, Б-Н, К-Х-Д, Ф, АИ, П, МН, НА-НА, НА-НУ, ЗАЗИ, ШЕ-ШИ, СА-СО

6. Слухова увага і сприймання (на фонемі)

6.1. Плесни у долоньки, коли почуєш заданий звук:

- Звук «а»: осінь, агрус, укол, оси, аркуш, сік, сам, син, кіт, мак
- Звук «о»: оклик, айстра, око, армія, успіх, окунь, лак, сом, мак, лом
- Звук «к»: кран, грім, кріт, кіт, гра, ікра, кулька, година, ліжко
- Звук «п»: булка, пакет, бабуся, пилка, лани, клубок
- Звук «е»: зозуля, синиця, сніп, стіл, миска, мишка, кришка, посуд, козел, осінь
- Звук «в»: вікна, жайворонок, шишкар, жаба, шафа, санки, сало, машина, ожина, агрус
- Звук «г»: тканина, дрова, дах, гра, дім, трава
- Звук «и»: пісня, суша, нива, лисиця, бочка, вівця

7. Повторення слів (артикуляційне відтворення)

7.1. Повтори слова:

- ЛАК, ТАК, МАК, БАК
- МИТИ, ШИТИ, ЛИТИ, ПИТИ
- МИЛО, ШИЛО, РИЛО
- РІК, СІК, БІК, ВІК
- МАЙКА, ГАЙКА, ЧАЙКА, БАЙКА

8. Сприймання складів (реакція на склад)

8.1. Підніми руку на заданий склад:

- САША, ЧА, ШУ, СА, НА
- СА, ША, ШОША, ЧА
- ДА, ЗА, ЛАМА, ТА, КА

9. Фонематична диференціація

9.1. Підніми руку, коли почуєш:

- звук «а» серед: о, а, у, и, і, а
- звук «у» серед: и, і, у, о, а, у
- звук «д» серед: р, м, д, с, т, д, к
- звук «с» серед: м, н, р, с, д, к, с
- звук «с» серед: ш, з, с, ж, ц, ч, с
- звук «ш» серед: л, м, н, ш, х, к
- звук «ш» серед: ж, ч, ш, с, ш, ш, п

9.2. Визнач спільний звук у словах:

- аркуші, агрус, армія
- айстра, око, оклик, окунь
- стілець, стіна
- лис, дна, агрус, автобус
- порка, дека, мера